

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้นำไทย

ในการศึกษาทัศนคติของผู้นำไทยต่อกับคุกคามของเวียดนามที่สะท้อนออกมาในรูปของนโยบายต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชา ในช่วงที่เกิดปัญหาต่อกัมพูชา ปี พ.ศ. 2522-2532 ผู้วิจัยจะพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และการมองปัญหาของผู้นำไทย ซึ่งในที่นี้จะใช้คำว่า “ทัศนคติต่อกับคุกคามของผู้นำไทย” (threat perception) ที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในอดีต คือ บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง โดยพิจารณาย้อนไปถึงสมัยโฮจิมินห์ที่ได้มีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และเป้าหมายในการดำเนินการจัดตั้งสหพันธ์อินโดจีน โดยมีเครือข่ายการปฏิบัติงานเชื่อมโยงทั้งในลาว กัมพูชา และยังรวมถึงประเทศไทยด้วย เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในอดีตแล้วก็มาพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในปัจจุบันที่ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในภูมิภาคอินโดจีนระหว่างเวียดนามและกัมพูชา จนเกิดเป็นปัญหากัมพูชา และ รวมถึงความขัดแย้งของประเทศมหาอำนาจระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ความขัดแย้งที่กำลังก่อตัวขึ้นในภูมิภาคอินโดจีนรุนแรงและชัดเจนยิ่งขึ้น จนกลายเป็นวิกฤตการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในภูมิภาคฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อความขัดแย้งระหว่างเวียดนามและกัมพูชาทวีความรุนแรงขึ้นจนกลายเป็นประเด็นปัญหาระหว่างประเทศ ก็ได้ส่งผลต่อ “ทัศนคติต่อกับคุกคาม” ของผู้นำไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยผู้นำไทยเกรงว่าภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์จะขยายวงมากระทบต่อความมั่นคงของเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของประเทศไทย เห็นได้จากเป้าหมายและบทบาทของเวียดนาม นอกจากนี้ สภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ (geo-politics) ของไทยที่จัดว่าเป็นประเทศ “ด่านหน้า” (frontline state) ในปัญหากัมพูชา² ประกอบกับสภาพการณ์ภายในประเทศไทยเกี่ยวกับการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

¹ สุรชาติ บำรุงสุข, “ไทยกับปัญหากัมพูชา: ผลกระทบต่อนโยบายความมั่นคงและต่างประเทศของไทย,” ใน *5 ทศวรรษการต่างประเทศไทย*, หน้า 183.

² สารสิน วีระผล, “ข้อพิจารณาภายในประเทศเกี่ยวกับนโยบายของประเทศไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน,” *วารสารสารานุกรม* 33(10 กุมภาพันธ์ 2526): 39.

ไทยที่ได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือจากประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ทั้งภายในและภายนอก ภูมิภาคฯ ยิ่งทำให้ผู้นำไทยเกิดความไม่ไว้วางใจต่อการดำเนินนโยบายของเวียดนามและรัฐบาลหุ่นของ กัมพูชาที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้ระบอบเวียดนาม-เฮง สัมริน ว่าอาจจะรุกรานและคุกคามเข้ามาถึงไทย

จากปัจจัยที่ยกมาในการพิจารณาข้างต้นนี้ เป็นปัจจัยที่ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้นำไทย ในการมองปัญหาภัยคุกคาม ทั้งในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในช่วงปลายยุค สงครามเย็น ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคอินโดจีน ได้แก่ การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ ของประเทศสังคมนิยมซึ่งต้องพ่ายแพ้ต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จุดเปลี่ยนนี้ย่อมมีนัยสำคัญต่อ การเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายของประเทศสังคมนิยมอย่างสหภาพโซเวียต และเวียดนาม ในการ สนับสนุนและช่วยเหลือเวียดนามในการยึดครองกัมพูชาเพื่อจัดตั้งสหพันธ์อินโดจีน รวมถึงเครือข่าย ของขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยด้วย ปัจจัยดังกล่าว นี้ส่งผลต่อทัศนคติของผู้นำไทย ในสมัยของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในการกำหนดและการดำเนิน นโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจ เห็นได้จากนโยบายที่สำคัญ คือ นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ต่อประเทศในอินโดจีน

ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาพื้นฐานและมีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้นำไทย ต่อภัยคุกคามของเวียดนามกับการกำหนดและการดำเนินนโยบายของไทยต่อกัมพูชา ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในอินโดจีนและไทย

การเกิดขึ้นของพรรคคอมมิวนิสต์และขบวนการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ในอินโดจีนและในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ได้รับการเผยแพร่อุดมการณ์มาร์กซิสม์-เลนินนิสม์จากสหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีน ประกอบกับแรงบันดาลใจจากกลุ่มขบวนการชาตินิยมที่ต้องการต่อสู้กับ ลัทธิอาณานิคม ที่เรียกว่า สำนักการต่อต้านลัทธิอาณานิคม (anticolonialism)³ โดยขบวนการเหล่านี้ รวมตัวกันเพื่อต่อสู้และปลดแอกจากการครอบงำของอาณานิคม ดังเช่นที่เกิดขึ้นชัดเจนในกรณีของ

³ David Marr, *Vietnamese Anticolonialism, 1855-1925* (Berkeley: University of California Press, 1971) อ้างใน คมกริช วรคามิน, “เวียดนาม: ทัศนคติบางประการต่อลักษณะของนโยบายต่างประเทศในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ,” *วารสารสารานุกรม* 33(วันที่ 10 ก.พ. 2526): 105.

เวียดนามที่ต้องการปลดแอกตนเองจากฝรั่งเศส การเกิดขึ้นของพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ นี้ เริ่มต้นจากการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามซึ่งมีสายสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์สากลและได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต ภายใต้กลุ่มคอมินเทิร์น (COMINTERN) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2473 และขยายวงออกไปโดยการสร้างสายสัมพันธ์ไปในประเทศต่าง ๆ ดังเช่นในกัมพูชา ขบวนการคอมมิวนิสต์ในกัมพูชานั้น แม้ความเป็นชาตินิยมจะไม่รุนแรงและแข็งแกร่งเหมือนในเวียดนาม แต่เนื่องจากความแตกแยกทางการเมืองภายในกัมพูชาเอง คอมมิวนิสต์เวียดนามและสาธารณรัฐประชาชนจีนจึงได้เข้ามาแทรกแซงและสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ภายในกัมพูชา ซึ่งก็ทำให้บุคคลสำคัญในกัมพูชานั้นมีสายสัมพันธ์และได้รับการสนับสนุนกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ทั้งสองอย่างมาก ในลาวก็เช่นเดียวกัน และแม้กระทั่งประเทศไทยก็ได้เกิดกลุ่มชาตินิยมที่มีสายสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นที่เข้ามาอาศัยไทยเป็นฐานปฏิบัติการและทางผ่านในการลำเลียงอาวุธสำหรับต่อสู้กับฝ่ายพันธมิตร โดยความสนับสนุนของสาธารณรัฐประชาชนจีนคอมมิวนิสต์ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของการจัดตั้ง “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย” ในเวลาต่อมา⁴

ดังนั้นจึงพิจารณาได้ว่าทั้งคอมมิวนิสต์จีนและสหภาพโซเวียตต่างเข้ามามีบทบาทต่อการเกิดขบวนการคอมมิวนิสต์และพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ นี้ แต่ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะมุ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของคอมมิวนิสต์เวียดนาม เนื่องจากการเน้นอธิบายถึงเป้าหมายและบทบาทของเวียดนามนั้นจะเป็นการนำเสนอภาพให้ผู้อ่านเห็นถึงภัยคุกคามของเวียดนามที่มีมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีนัยสำคัญต่อทัศนคติของผู้นำไทยในช่วงที่เกิดปัญหา กัมพูชา

2.1.1 อุดมการณ์ หลักการ และการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม

พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้น เริ่มต้นขึ้นจากขบวนการชาตินิยมในสมัยที่เวียดนามยังอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส โดยมีอุดมการณ์และเป้าหมายที่ชัดเจนในการต่อต้านจักรวรรดินิยม นอกจากนี้ยังได้รับเอาอุดมการณ์ตามแนวทางของลัทธิมาร์กซ์ – เลนิน และการปฏิวัติในบอลเชวิกในรัสเซียเมื่อปี พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) เป็นแรงคลไจที่สำคัญ ประกอบกับแนวความคิดเรื่องที่ทำให้แต่ละประเทศมีสิทธิใน

⁴ ดูรายละเอียดใน การคุกคามของคอมมิวนิสต์ต่อประเทศไทย (เอกสารที่ประมวลจากข่าวสารที่รวบรวมได้จนถึงวันที่ 15 พ.ย.2509).

การกำหนดชะตากรรมของตนเอง (self-determination) ของประชาชนาธิบดีวูดโร วิลสัน ซึ่งเป็นหลักหนึ่งใน 14 ข้อ (Fourteen Points) ที่เสนอต่อที่ประชุมสันติภาพที่กรุงปารีส พ.ศ. 2462 (ค.ศ.1919) ทำให้โฮจิมินห์ (Ho Chi Minh หรือ Ngyen Ai Quoc) นำอุดมการณ์ดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินงานเพื่อเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศส⁵ กล่าวได้ว่า อุดมการณ์คอมมิวนิสต์นั้นเป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักชาตินิยมชาวเวียดนาม ตั้งแต่ทศวรรษของปีพ.ศ. 2460 และ 2470 ซึ่งเป็นผลมาจากเหตุผลสองประการ ได้แก่ ประการแรก อุดมการณ์คอมมิวนิสต์นั้นเป็นคำตอบในปัญหาเรื่องการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย และประการที่สอง คือ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์นั้นเป็นยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนสำหรับการต่อสู้และในการเอาชนะลัทธิจักรวรรดินิยม⁶

“โฮจิมินห์” เป็นผู้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามขึ้นและมีประวัติความเป็นมาที่เคยเป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสซึ่งแยกตัวออกมาจากสังคมนิยมฝรั่งเศส ในปี พ.ศ.2463 เพื่อไปเข้าร่วมกับกลุ่มโคมินเทิร์น ต่อมาในปี พ.ศ.2466 เขาได้ออกจากฝรั่งเศสตามคำเชิญลับ ๆ ของแกนนำของโคมินเทิร์น เพื่อเข้ารับการศึกษาที่สำนักงานที่สำนักงานของโคมินเทิร์นในยุโรปตะวันออก (the Comintern’s Eastern Bureau) และได้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยคอมมิวนิสต์เพื่อเป็นทหารในมอสโคว์ จากนั้นก็ได้รับมอบหมายให้ทำงานที่สำนักงานที่สำนักงานของโคมินเทิร์น ทั้งในสหภาพโซเวียต , ยุโรปตะวันตก , สาธารณรัฐประชาชนจีน , ฮองกง , สยาม และมาลายา⁷ เมื่อโฮจิมินท์กลับจากยุโรป เขาได้เป็นผู้นำในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และเป็นผู้สร้างสายสัมพันธ์และสนับสนุนให้มีการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย เนื่องจากโฮจิมินท์ถือว่าตนเป็นประเทศ “ด้านหน้าสังคมนิยม” ในภูมิภาคนี้⁸

บทบาทของโฮจิมินห์ในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์นั้น เริ่มจากในปี พ.ศ.2468 เมื่อโฮจิมินท์ได้จัดตั้งสมาคมเยาวชนปฏิวัติเคลื่อนไหวในเวียดนามและตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน⁹ ต่อมาในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2473 ได้มีการจัดตั้ง “พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม (the Vietnamese

⁵ เขียน ชีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 32.

⁶ Carlyle A. Thayer, “Vietnam’s Foreign Policy,” World Review 20,2 (June, 1981): 34.

⁷ Stephen J. Morris, Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War (California: Stanford University Press, 1999), p.27.

⁸ ชีระ นุชเปี่ยม, เวียดนามหลัง 1975 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537), หน้า 142.

⁹ Douglas Pike, History of Vietnam Communism. 1925-1976 (Hoover Institution Press, 1978), p.17.

Communist Party: VCP)” ที่ฮ่องกงโดยโฮจิมินห์และการสนับสนุนของกลุ่มคอมมิวนิสต์นั้น ไม่นานพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามก็ได้ถูกเปลี่ยนชื่อไปเป็น “พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน” (the Indochinese Communist Party: ICP) ตามคำแนะนำของโฮจิมินห์¹⁰ โดยโฮจิมินห์ได้แสดงความคิดเห็นว่าชื่อพรรคนี้เป็นจุดรวมที่สำคัญของส่วนต่าง ๆ ของคอมมิวนิสต์ทั้งหมดในอินโดจีน ในฐานะพรรคของชนชั้นกรรมาชีพของชาวอันนัม (Annamite) หรือชาวเวียดนาม, ชาวกัมพูชา, ชาวลาว และชนอื่น ๆ ยิ่งไปกว่านั้น ไม่เพียงแต่อินโดจีนจะมีสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นหนึ่งเดียว แต่ยังมีคามจำเป็นที่จะต่อสู้ร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพและดำเนินไปในทิศทางเดียวกันของชนชั้นกรรมาชีพในอินโดจีน ในอันที่จะต่อต้านพลังของปฏิกริยาที่จะนำไปสู่การแบ่งแยกโดยเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส¹¹ แนวความคิด “เอกภาพของอินโดจีน” นี้เอง ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของเวียดนาม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกัมพูชาที่มีต่อความมั่นคงของเวียดนาม¹²

จะเห็นได้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนภายใต้การสนับสนุนขององค์การคอมมิวนิสต์สากลที่มีศูนย์กลางอยู่ที่มอสโกได้ทำการต่อต้านจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส เพื่อแสดงความเป็นชาตินิยมและยังต้องการแสดงผลงานในห้องกรรมาชีพเห็นผลงานด้วย และเพื่อขยายพลังสนับสนุนจากนักชาตินิยมให้มากขึ้น โดยได้จัดตั้ง “สมาคมสัมพันธมิตรเพื่อเอกราชแห่งเวียดนาม” (Viet Nam Doc Lap Dong Minh Hoi) หรือเรียกย่อๆว่า “เวียดมินห์” (Viet Minh) ขึ้นในปี พ.ศ. 2484 โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การต่อสู้เพื่อเอกราชของเวียดนาม¹³ ซึ่งต้องปะทะด้วยกำลังกับฝ่ายรัฐบาลภายใต้การชี้นำของฝรั่งเศสอย่างหนักจนสามารถเอาชนะฝรั่งเศสได้ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้น มีความแข็งแกร่งอย่างมาก และการที่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามต้องการสร้างสายสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเพื่อนบ้าน ก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการขยายอิทธิพลของตนครอบงำอินโดจีน

¹⁰ สตีเฟน อาร์ เฮดเดอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, แปลโดย ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ (บรรณาธิการแปล) (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 3.

¹¹ Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War*, p.28-29.

¹² Nayan Chanda, “Vietnam and Cambodia: Domination and Security,” in *Postwar Indochina: Old Enemies and New Allies*, ed. Joseph J. Zasloff (Washington D.C.: Center for the study of Foreign Affairs, 2531), p. 65.

¹³ เจียน ชีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, หน้า 33.

2.1.2 บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในกัมพูชา ลาว และไทย

เมื่อกล่าวถึงท่าทีของเวียดนามในเรื่องการสนับสนุนการจัดตั้งขบวนการคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ว่ายึดมั่นในแนวทางอุดมการณ์ที่ว่าด้วย “กระแสปฏิวัติ 3 สาย” (“The Three Revolutionary Currents” นี้ได้ถูกกำหนดไว้ โดยที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคแรงงานทั่วโลกในปี พ.ศ.2500) อันได้แก่

- (1) พลังของค่ายสังคมนิยม
- (2) การเติบโตของขบวนการปลดปล่อยแห่งชาติ
- (3) การต่อสู้ของผู้ใช้แรงงานในประเทศจักรวรรดินิยม

แนวคิดตามอุดมการณ์นี้เป็นรากฐานของทั้งความเข้าใจผู้นำสังคมนิยมเวียดนามเกี่ยวกับฐานพลังปฏิวัติของตนและสถานะ ตลอดจนพันธุกรรมในการปฏิวัติโลกด้วย¹⁴ หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้ถูกจัดตั้งขึ้นแล้วนั้น ถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินการอย่างมากในเวียดนามตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามเย็น แต่ทั้งในกัมพูชาและลาวช่วงเดียวกันนี้ปรากฏว่ายังไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ อย่างจริงจัง จะเห็นได้ว่างานด้านการจัดตั้งองค์กรในกัมพูชาส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเคลื่อนไหวจำกัดอยู่เพียงในหมู่ชาวเวียดนามที่เข้ามาอาศัยอยู่ในกัมพูชาเท่านั้น โดยเอกสารลับภายในของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้แสดงให้เห็นว่าการจัดองค์กรมีอยู่และถูกควบคุมโดยชนกลุ่มน้อยชาวจีนและชาวเวียดนามเท่านั้น¹⁵ วิธีการในการขยายอิทธิพลเข้าไปสู่ลาวและกัมพูชาของเวียดนามนี้คือ “การทำให้เป็นเวียดนาม” โดยการอพยพชาวเวียดนามเข้าไปทั้งในลาวและกัมพูชา และพยายามที่จะขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรม ด้วยการล้มล้างวัฒนธรรมท้องถิ่นของกัมพูชา โดยชาวเวียดนามที่เข้าไปอยู่และผสมกลมกลืนนั่นเอง¹⁶

¹⁴ ธีระ นุชเปี่ยม, เวียดนามหลัง 1975, หน้า 142.

¹⁵ Stephen J. Morris, Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War, p.29.

¹⁶ ธีระ นุชเปี่ยม, เวียดนามหลัง 1975, หน้า 150.

จนกระทั่งปี พ.ศ.2488 เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเข้าสู่ยุคสงครามเย็น คอมมิวนิสต์เวียดนามก็พยายามอย่างหนักในการผลักดันให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ในกัมพูชา ดำเนินการโดยชาวกัมพูชาเอง รวมทั้งการสนับสนุนปลูกเรือการจัดตั้ง การฝึกฝนผู้ปฏิบัติงาน และการมุ่งสร้างอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ให้สามารถครอบงำขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของกัมพูชา โดยผ่านทางสำนักงานติดต่อในประเทศไทยและในเวียดนามใต้ รวมทั้งผ่านทางผู้ปฏิบัติงานที่ถูกส่ง เข้าไปในกัมพูชาเองด้วย¹⁷

ส่วนบทบาทของคอมมิวนิสต์เวียดนามในลาวนั้น ถือว่าประสบความสำเร็จมากกว่าในกัมพูชา เนื่องจากในลาว พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนมีฐานกำลังพลและการจัดตั้งที่เข้มแข็งกว่าในกัมพูชา และพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนยังประสบความสำเร็จในการสร้างสายสัมพันธ์กับกลุ่มสำคัญ ๆ ในลาว ได้หลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มลูกครึ่งลาว-เวียดนามในเมือง เช่น ไกรสร และหนู ฮัก , กลุ่มราชินิกุล เช่น เจ้าสุภานุวงศ์ และกลุ่มชาวเขา เป็นต้น ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ในเรื่องของสภาพทาง ภูมิศาสตร์โดยธรรมชาติ เนื่องจากลาวมีพรมแดนติดต่อกับเวียดนามเหนือและฐานที่มั่นของพรรค คอมมิวนิสต์อินโดจีน การติดต่อระหว่างศูนย์กลางของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนกับศูนย์อำนาจใน เวียดนามและสมาชิกในขบวนการกู้เอกราชลาวทำได้ง่าย ยิ่งกว่านั้นสภาพธรรมชาติของชนชาติลาว ที่ ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยจำนวนมากและใช้ภาษาต่างกันมาก ทำให้ลาวขาดเอกลักษณ์ที่จะนำไปสู่ ความเป็นชาตินิยม ประกอบกับสภาพราชอาณาจักรลาวก็ไม่มีความเป็นเอกภาพแน่นอนในพื้นที่จะ รวบรวมราชอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงได้¹⁸ ด้วยปัจจัยเหล่านี้เองจึงทำให้การเข้าไปแทรกแซง ของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนที่ดำเนินการ โดยคอมมิวนิสต์เวียดนามเป็นไปได้ง่าย

พิจารณาได้ว่า การที่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเข้ามามีบทบาทอย่างมากทั้งในกัมพูชาและ ลาว แสดงให้เห็นถึงเป้าประสงค์ของเวียดนามในการที่จะเข้าไปมีอิทธิพลเหนือทั้งสองประเทศ และยังคง ย้ำให้เห็นถึงความพยายามในการจัดตั้ง “สหพันธ์อินโดจีน” ขึ้น เพื่อขยายอิทธิพลและเพื่อความ มั่นคงของเวียดนาม โดยหลักฐานที่บ่งชี้เกี่ยวกับท่าทีของเวียดนามในเรื่องนี้ คือ การกล่าวพาดพิง ไปถึงสหพันธ์อินโดจีนในเอกสารสมัยแรก ๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐมนตรีต่างประเทศ

¹⁷ สตีเฟ่น อาร์ เฮดเดอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงาน เวียดนาม, หน้า 3. และดูรายละเอียดใน V.M.Reddi, A History of the Cambodia Independence Movement (Tirupati: Srivenketesawara University Press, n.d.), pp.82-101.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75-76.

เหงียน โค ทัก (Nhuyen Co Thach) ได้ยอมรับว่า พรรคคอมมิวนิสต์เคยมีแนวความคิดเช่นนั้น “...เพราะฝรั่งเศสจัดตั้งระบอบปกครองอินโดจีนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น ในการที่จะล้มล้างระบอบปกครองนี้ เราก็ต้องจัดตั้งสหพันธ์ (หมายถึง สหพันธ์อินโดจีน – ผู้เขียน) ขึ้นมาด้วย”¹⁹ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในอดีตต่อเนื่องมาจนปัจจุบันนี้เอง ที่มีผลสำคัญต่อทัศนคติของผู้นำไทยต่อภัยคุกคามเวียดนามในช่วงที่เกิดปัญหาแกมพูชาไม่น้อยทีเดียว

เมื่อมาพิจารณาบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าก่อนสงครามเย็นจะเริ่มขึ้น โซจิมินท์กับผู้ร่วมขบวนการได้เคยเข้ามาใช้แผ่นดินไทยในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเอกราชในจังหวัดอุดรธานีและสกลนคร ตั้งแต่ปลายทศวรรษของปี พ.ศ. 2460²⁰ และโซจิมินท์ยังเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เพื่อดำเนินงานในการสนับสนุนคอมมิวนิสต์ในไทย นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าเขายังได้รับการสนับสนุนจากสายลับของสหภาพโซเวียตในการกระทำดังกล่าวด้วย²¹

ถึงแม้ว่าต่อมาพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2473 จะมีสายสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดังที่มีคนไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์กรคอมมิวนิสต์หลายองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่อฝึกฝนและร่วมเคลื่อนไหวให้ปฏิบัติงานตามอุดมการณ์ของสาธารณรัฐประชาชนจีน เช่น นายมงคล ณ นคร และนายโพยม จุฬานนท์ ได้เข้าร่วมขบวนการเอกราชแห่งประเทศไทยและแนวร่วมรักชาติแห่งประเทศไทย โดยองค์กรทั้งสองดำเนินกิจกรรมในปีกกิ่ง ภายใต้การบงการของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นต้น²² แต่เมื่อพิจารณาในแง่มุมมองของขบวนการคอมมิวนิสต์ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้นมีบทบาทและอิทธิพลอย่างมาก เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้นเป็นจุดอ่อนที่สำคัญที่สุดในแง่ของภูมิศาสตร์ เพราะเป็นบริเวณที่ติดกับแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับดินแดนในความยึดครองของขบวนการปะเทดลาวทางฝั่งลาวและก็ไม่ไกลจากเวียงจันทน์อันเป็นที่ปฏิบัติงานของคณะทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนคอมมิวนิสต์และเวียดนามเหนือที่มีความสนใจ

¹⁹ An Interview with Nguyen Co Thach by Kathleen Gough, 29th January 1982. อ้างใน วีระ นุชเปี่ยม, เวียดนามหลัง 1975, หน้า 146.

²⁰ Hoang Van Hoan, A Drop in the Ocean (Beijing: Foreign Languages Press, 2531), 47-68 อ้างใน เขียน ที ระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, หน้า 275.

²¹ การคุกคามของคอมมิวนิสต์ต่อประเทศไทย, หน้า 58.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

เรื่องต่างๆ เกินขอบเขตความสัมพันธ์ทางการทูตตามปกติ นอกจากนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งบางตอนห่างจากเวียดนามเหนือเพียง 70 ไมล์ มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 11,312,000 คน (จากการประมาณของทางราชการใน พ.ศ.2509 ซึ่งเท่ากับ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ ที่ขณะนั้นมีอยู่ประมาณ 30 ล้านคน) โดยส่วนใหญ่ประชาชนเหล่านี้ จะมีความผูกพันทางเชื้อชาติกับชาวลาว ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่มีความแห้งแล้งและมีอุทกภัย ห่างไกลจากการคมนาคม ทำให้รัฐบาลดูแลไม่ทั่วถึง จึงมีการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ได้ง่าย ซึ่งจุดที่สำคัญในการดำเนินงานของคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดหนองคาย, อุบล, อุบล, สกลนคร และ นครพนม²³

นอกจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเอื้อต่อการบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์แล้ว บทบาทของผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามซึ่งอพยพเข้ามาภายหลังจากเกิดสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. 2489 ก็มีความสำคัญต่อการแผ่ขยายอิทธิพลของขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยอย่างมาก กล่าวคือ ช่วงที่เกิดสงครามฝรั่งเศสกับเวียดนาม (พ.ศ.2489-2495) ชาวเวียดนามประมาณ 70,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากตั้งเกี่ยได้หนีเข้ามาในประเทศไทย และตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงแม้ว่าต่อมาจะมีข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับเวียดนามเหนือ ในเรื่องการส่งผู้ลี้ภัยที่ปรารถนาจะกลับไปยังเวียดนามเหนือกลับคืนภูมิลำเนา แต่เมื่อถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2507 (หลังจากส่งกลับไปประมาณ 40,000 คนแล้ว) เวียดนามเหนือกลับไม่ยอมปฏิบัติตามข้อตกลงต่อไป โดยทางสถานอภัยให้เหตุผลว่า เนื่องจากสถานการณ์สงคราม เวียดนามเหนือจึงไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ในการรับผู้ลี้ภัยเหล่านี้²⁴ แต่แท้จริงแล้วเวียดนามเหนืออาจจะเห็นว่าผู้ลี้ภัยเหล่านี้อาจเป็นประโยชน์แก่ตนถ้าหากอยู่ในประเทศไทยต่อไป ดังจะเห็นได้ต่อมาว่า ส่วนใหญ่ของผู้ลี้ภัยเหล่านี้ได้รับการอบรมเป็นอย่างดีจากสายลับของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และบรรดาสมาชิกเก่าแก่บางคนยังจำบทเรียนที่ตนศึกษามาจากโฮจิมินห์หรือฮวันฮวนซึ่งเป็นสมาชิกโปลิตบูโรของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือที่เคยปฏิบัติงานด้านการปฏิวัติในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2471 - 2477 โดยสมาชิกหรือสายลับของพรรคคอมมิวนิสต์เหล่านี้มักจะจัดให้มีการประชุมเพื่อโฆษณาชวนเชื่อและอบรมทางลัทธิบ่อยครั้ง นอกจากนี้พวกเขายังมีพฤติกรรมในการจารกรรมและก่อวินาศกรรมอีกด้วยทำให้พวกผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามทำตัวสนิทสนมกับคนไทยและให้ที่พักพิงหลบซ่อนแก่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ชาวไทยที่ลักลอบเดินทางไปรับการฝึกอบรมในลาวและเวียดนาม

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-40.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44-45.

เพื่อให้กลับเข้ามาแทรกซึมและปฏิบัติงานในประเทศไทย²⁵ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการขยายขอบเขตปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเข้ามาสู่ประเทศไทย ซึ่งส่งผลให้ผู้นำไทยมีทัศนะว่าเวียดนามเป็นภัยคุกคามของไทยด้วย

2.2 ความขัดแย้งในอินโดจีนที่นำไปสู่ปัญหาแกมพูชา

หลังจากการยุติของสงครามโลกครั้งที่ 2 โลกได้เข้าสู่ยุคสงครามเย็น ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทั้งสองได้แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคฯ นี้ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีนไปสู่ระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2492 ตามมาด้วยการต่อสู้ของเวียดนามที่ได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสที่เบียดเบียนฟูในปี พ.ศ. 2497 แสดงให้เห็นถึงชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ของโฮจิมินห์และขบวนการกู้เอกราชของเวียดนามที่มีเหนือเจ้าอาณานิคม²⁶ และขณะเดียวกันขบวนการกู้เอกราชของประเทศลาวและกัมพูชาก็มีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ขบวนการคอมมิวนิสต์และพรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคฯ นี้ก็เกิดขึ้นและเริ่มขยายบทบาทอย่างมาก โดยมีแรงสนับสนุนและมีสายสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคคอมมิวนิสต์สากลที่นำโดยสหภาพโซเวียตซึ่งมีสายสัมพันธ์ผ่านเวียดนามนั่นเอง การต่อสู้กันทางอุดมการณ์ของฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยกับฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ภายในประเทศและในภูมิภาคฯ ได้เริ่มขึ้น เห็นได้ชัดจากกรณีของการเกิดสงครามเวียดนามและสงครามกลางเมืองในกัมพูชา ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2518 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2518 เมื่อประเทศในอินโดจีนอันได้แก่ เวียดนาม ลาว และกัมพูชา ได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไปอยู่ใต้อิทธิพลของฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งในภูมิภาคฯ ยิ่งชัดเจนและรุนแรงมากขึ้นและนำไปสู่ปัญหาแกมพูชา ในช่วงปี พ.ศ. 2522-2532 ซึ่งความขัดแย้งมีสาเหตุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

²⁵ สมจิต คล่องการเขียน, พันเอก, การป้องกันภัยที่คุกคามต่อความปลอดภัยของชาติ (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล ในลักษณะวิชาการเมือง เสนอธิการศูนย์รักษาความปลอดภัย สำนักผู้บัญชาการทหารสูงสุด, 2522), หน้า 11.

²⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, “สงครามเย็นใหม่: มหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้,” มติชนสุดสัปดาห์ 22,1146 (5-11 สิงหาคม 2545): 33.

2.2.1 ความขัดแย้งระหว่างพรรคคนงานเวียดนามและพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา

ช่วงเวลาก่อนหน้าที่เวียดนาม โดยการนำของเวียดมินท์จะได้รับชัยชนะในสงครามกับฝรั่งเศส ที่เดียนเบียนฟู ในปี พ.ศ. 2497 พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่เปลี่ยนชื่อเป็นพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ก็ได้เปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งเป็น “พรรคคนงานเวียดนาม” (the Vietnamese Worker’s Party) หรือที่เรียกอีกชื่อว่า “พรรคลาวคัง” ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2494²⁷ การอ้างหน้าที่เหนือการปฏิบัติหรือ ขบวนการต่าง ๆ ในอินโดจีนของเวียดนามนั้นทำให้มีการแบ่งคอมมิวนิสต์ออกเป็น 2 พรรคพี่น้อง (fraternal parties) ได้แก่ พรรคเอกราชประเทศลาว (Lao Independence Party) ซึ่งได้รับการยอมรับดูแลโดยชาวเวียดนาม และพรรคประชาชนกัมพูชาเพื่อการปฏิวัติ (Revolutionary Cambodian People’s Party) ที่ถึงแม้จะไม่ได้ถูกสร้างจากพรรคลาวคังทั้งหมด แต่ชื่อและการจัดตั้งก็ถูกถ่ายทอดจากชาวเวียดนามมาสู่ชาวกัมพูชา ด้วยการใช้พวกเชื้อสายเวียดนามเป็นผู้ครอบงำผู้นำของพรรค²⁸

ในช่วงเวลาเดียวกับที่เวียดมินท์ทำสงครามต่อสู้กับฝรั่งเศสนั้น ฝ่ายกัมพูชาก็เรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสเช่นเดียวกัน จนในที่สุดก็ประสบผลสำเร็จหลังจากการประชุมที่เจนีวา ในวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2497 (Geneva Agreement, July 21, 54) ซึ่งกำหนดให้กัมพูชา (รวมทั้งลาว) เป็นกลาง และเป็นผลให้ฝรั่งเศสต้องเคารพต่อเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งกัมพูชาด้วยการตกลงถอนทหารออกจากกัมพูชา รวมทั้งกองกำลังของฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามก็ถูกถอนออกจากกัมพูชาด้วย ทำให้รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ สihan ได้รับเอกราชในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2496²⁹

ในช่วงที่สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ สihan เป็นผู้นำประเทศกัมพูชา (พ.ศ. 2492-2513) กัมพูชาได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเป็นกลาง (Neutrality) โดยได้รับความช่วยเหลือจากทั้งประเทศใน โลกฝ่ายเสรีและประเทศใน โลกฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ในทางปฏิบัติความเป็นกลางนั้นดูจะไม่เข้มแข็งนัก เห็นได้จากในสงครามอินโดจีน เจ้าสihanมีท่าทีใกล้ชิดกับเวียดนามเหนือและสาธารณรัฐประชาชนจีน มากกว่า เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและเวียดนามเหนือได้เคยมีอิทธิพลช่วยเหลือเขมรกู้เอกราช

²⁷ Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War*, p.34.

²⁸ Bernard B. Fall, *Le Viet – Mihn: La R’epublique De’mocratique du Viet-Nam, 1945-1960* (Paris: Librairie Armand Colin, 1960) อ้างใน *Ibid.*, p.34.

²⁹ *Ibid.*, p.35.

แต่ในทางการเมืองภายในสีหนุกลับเห็นใจและเข้าข้างฝ่ายขวามากกว่าฝ่ายซ้าย³⁰ ดังนั้นความสัมพันธ์ของคอมมิวนิสต์กัมพูชากับคอมมิวนิสต์เวียดนามและสาธารณรัฐประชาชนจีน จึงมีสายสัมพันธ์ผ่านกลุ่มที่เรียกว่า “เขมรแดง” (Khmers Rouges) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในทศวรรษของปี พ.ศ. 2490 โดยถือว่าเป็นฝ่ายซ้ายที่เป็นคอมมิวนิสต์รุ่นหนุ่ม ที่กลับมาจากการศึกษาและอบรมจากฝรั่งเศส กลุ่มนี้ประกอบด้วย सालอต ซาร์ (Saloth Sar) หรือที่รู้จักกันในนาม พอลพต (Pol Pot) ซึ่งไม่ได้จบการศึกษาอย่างสมบูรณ์ อย่างเช่น เขียว สัมพันธ์ (Khieu Samphan), ฮุนิม (Hu Nim) และฮูยูน (Hou Yuon) ที่สำเร็จการศึกษาทั้งหมด โดยเขมรแดงนี้ได้รับการอบรมจากสาธารณรัฐประชาชนจีนในเรื่องการต่อต้านและการใช้กองโจรเพื่อปฏิบัติการผลักดันกองทัพฝรั่งเศสออกไป ส่วนทางเวียดนามเหนือก็ได้นำชาวเขมรมาฝึกพร้อมกับเวียดนามด้วย³¹

ในช่วงสงครามต่อต้านลัทธิอาณานิคม พอลพตได้เข้าร่วมกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามที่เรียกว่า “พรรคปฏิวัติประชาชนเขมร” (Khmer People’s Revolutionary Party: KPRP) ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา” (the Kampuchea Communist Party: KCP)³² โดยมี ตูจ สมูท (Touch Samouth) ซึ่งมาจากสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนเดิม (คนละกลุ่มกับกลุ่มที่ได้รับการศึกษาจากฝรั่งเศส) และสมาชิกของพรรคประชาชนเขมร³³ รับหน้าที่เป็นผู้นำคนแรกของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ตั้งขึ้นมาใหม่นี้ โดยแนวทางการปฏิวัติในระยะยาวได้ถูกกำหนดให้เพิ่มการต่อสู้ ป้องกันด้วยกำลังอาวุธควบคู่ไปกับการต่อสู้ทางการเมือง กล่าวคือ กำลังติดอาวุธเพื่อป้องกันตัวนี้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2504 ในลักษณะของกำลังติดอาวุธใต้ดิน ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยอารักขาผู้ปฏิบัติงานของพรรคฯ แต่หน่วยคุ้มกันเหล่านี้มีน้อยเกินกว่าจะป้องกันและต่อต้านการจับกุม กวาดล้าง และลอบสังหารที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2504-2505 ได้

³⁰ เขียน ธีระวิทย์, “การเมืองเกี่ยวกับประเทศกัมพูชา,” เอเชียปริทัศน์ 6,3 (ก.ย. – ธ.ค. 2528): 21.

³¹ เฉลิมชัย เจริญสุขเสน, พันเอก, “ปัญหาภูมิพหุกับความมั่นคงของไทย,” วารสารเสนาธิปไตย 34,1(ม.ค. – เม.ย. 2528): 38.

³² See the speech by Pol Pot on September 27, 1977, in Phnom Penh, as reported by Phnom Penh Radio, in FBIS-APA-77-189, September 29, 1977, H2 in Stephen J. Morris, Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War, p.37.

³³ สตีเฟ่น อาร์ เฮดเดอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, หน้า 7.

โดยคนสำคัญที่ถูกลอบสังหารคือ ตูจ สมุท ด้วยน้ำมือของตำรวจลับของเจ้าสีหนุ³⁴ ได้ก่อให้เกิดผลสองประการ คือ *ประการแรก* เป็นการทำลายบุคคลสำคัญที่สุดที่เป็นข้อต่อของสายสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนเดิม และผลักดันให้พลพรรคผู้มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มนักเรียนที่กลับจากฝรั่งเศสได้ขึ้นมาเป็นผู้นำพรรคต่อไป *ประการที่สอง* คือ ผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่รอดพ้นจากการกวาดล้างครั้งนี้เกิดความคลางแคลงใจไม่มั่นใจในความเป็นไปได้ของการร่วมมือบางระดับกับเจ้าสีหนุ ซึ่งความคลางแคลงใจไม่มั่นใจนี้ ได้ก่อให้เกิดความซับซ้อนขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามตามมา³⁵

ดังจะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ทศวรรษของปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ในระดับรัฐต่อรัฐระหว่างเจ้าสีหนุกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (เวียดนามเหนือเดิม) ได้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาควรทำแนวร่วมกับเจ้าสีหนุ เพื่อกันไม่ให้เจ้าสีหนุไปอยู่ฝ่ายสหรัฐอเมริกา³⁶ ความตึงเครียดทำนองเดียวกันนี้ได้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับคอมมิวนิสต์สาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย เพราะในขณะนั้นสาธารณรัฐประชาชนจีนกำลังพยายามเอาใจเจ้าสีหนุ ด้วยหวังว่าจะสามารถผูกพันให้เจ้าสีหนุวางตัวเป็นกลางและต่อต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ได้เช่นกัน³⁷ ความคลางแคลงใจนี้เพิ่มมากขึ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์อื่น ๆ ตามมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 เป็นต้นไป กล่าวคือ พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาเริ่มไม่แน่ใจว่าการต่อสู้กับรัฐบาลของเจ้าสีหนุด้วยรูปแบบตามกฎหมายและการจัดตั้งเพื่อการแข่งขันทางการเมือง เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานชั้นนำของพรรคฯ รวมทั้งพลพรรคกษัตริย์เจ้าสีหนุกล่าวประมาณอย่างเปิดเผย ทำให้หลายคนเชื่อว่าเป็นสัญญาณปูทางก่อนดำเนินการจับกุมหรือกวาดล้างกองกำลังของพรรคฯ ด้วยวิธีอื่นที่หนักกว่านั้น

เหตุการณ์นี้มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาในระหว่างสมัยประชุมสมัชชาสมาชิกพรรคทั่วประเทศครั้งที่สอง ในปี พ.ศ. 2506 ในการส่งสมาชิกในคณะกรรมการ

³⁴ Interview of Comrade Pol Pot...to the Delegation of Yugoslav Journalist (March 1978 mimeograph), p. 22 อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-9.

³⁶ คุราลเยเชียคใน Roger Smith, *Cambodia's Foreign Policy* (Ithaca: Cornell University Press, 1965), pp. 166-172.

³⁷ คุราลเยเชียคใน J.D. Armstrong, *Revolutionary Diplomacy* (Berkeley: University of California Press, 1977), pp. 186-197.

กลางกว่า 90% ไปอยู่ในชนบท³⁸ เพื่อชี้นำการจัดองค์กรของชาวนาที่ต่อต้านระบอบเจ้าสีหนุ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เขี้ยว สัมพันธ์และสูญญกปลดออกจากตำแหน่งในคณะรัฐบาลของเจ้าสีหนุ พอลพต เอียง ซารี และซอนเซ็นต่างก็ออกจากพนมเปญมุ่งสู่ชนบท โดยตั้งฐานที่มั่นขึ้นในนั้นที่บริเวณชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ³⁹ นอกจากนี้ การตัดสินใจมุ่งสู่ชนบทของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาครั้งนี้คือ พรรคฯ เห็นว่าประเทศกัมพูชาไม่สามารถพึ่งสีหนุให้เป็นผู้ปกป้องรักษาอธิปไตยของชาติให้พ้นจากการครอบงำของสหรัฐอเมริกาได้ อีกทั้งนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างหนักของเจ้าสีหนุ จะกลายเป็นบันไดขั้นแรกไปสู่การถูกรุกรานโดยสหรัฐอเมริกา อย่างแน่นอน และเมื่อพิจารณาถึงนโยบายต่อต้านจักรวรรดินิยมของเจ้าสีหนุก็มีลักษณะ โหดและไม่เข้มแข็งพอ ดังนั้นพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาจึงเล็งเห็นว่า การนำตัวเองเข้าไปใกล้ชิดกับเจ้าสีหนุเพื่อร่วมมือกับการต่อต้านจักรวรรดินิยม จะเป็นการทำลายพรรคคอมมิวนิสต์เองและสร้างชัยชนะให้แก่ลัทธิจักรวรรดินิยมมากกว่า และยังพิจารณาอีกว่ายิ่งเจ้าสีหนุวางนโยบายต่างประเทศที่ “ก้าวหน้า” มากเพียงใด ก็ยิ่งหมายถึงนโยบายภายในประเทศที่เป็นปฏิปักษ์กับคอมมิวนิสต์มากขึ้นเท่านั้น⁴⁰

จากการที่พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาแสดงนโยบายที่ต่อต้านระบอบเจ้าสีหนุอย่างชัดเจนนี้เอง ทำให้เวียดนามเกิดความข้องใจและสงสัยต่อการตัดสินใจเช่นนี้ เนื่องจากกัมพูชาได้ดำเนินนโยบายในทางตรงกันข้ามกับเวียดนามที่กำลังวางแผนเพื่อกระชับความสัมพันธ์กับเจ้าสีหนุให้แน่นแฟ้นมากขึ้นด้วยการรับรองอธิปไตยของกัมพูชาเหนือเกาะต่าง ๆ ในอ่าวไทยที่รัฐบาลเวียดนามได้ขณะนั้นอ้างสิทธิ์ว่าเป็นของตน⁴¹ นอกจากนี้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยังเกิดความกังวลว่าการขยายตัวเข้าไปต่อสู้ในชนบทของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาจะทำให้เจ้าสีหนุเข้าใจผิดและคิดว่าเป็นแผนบ่อนทำลายจากคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายเวียดนามเหนือกับฝ่ายเจ้าสีหนุ จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เองทำให้เกิดทัศนคติที่ขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาและพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม กล่าวโดยสรุปก็คือ คอมมิวนิสต์เวียดนามต้องการใช้ประโยชน์จากเจ้าสีหนุในการให้เจ้าสีหนุช่วยเหลือในการปลดแอกเวียดนามใต้และสนับสนุนตน ซึ่งทำให้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามต้องการให้พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาสร้างกำลังของตนให้เข้มแข็งและร่วมมือกับ

³⁸ สตีเฟ่น อาร์ เฮดเดอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, หน้า 10.

³⁹ Far Eastern Economic Review (June 6, 1975): 6.

⁴⁰ สตีเฟ่น อาร์ เฮดเดอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, หน้า 11-12.

⁴¹ Roger Smith, Cambodia's Foreign Policy, p.121.

เจ้าสีหนุด้วนนโยบาย ซึ่งตรงกันข้ามกับความต้องการของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ต้องการต่อสู้คัดค้านระบอบการปกครองของเจ้าสีหนุด้วนเอง

ส่วนท่าทีของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น สาธารณรัฐประชาชนจีนมีทัศนคติต่อพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งหลายที่ต้องการสนับสนุนการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมของรัฐบาล และช่วยหาทางให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศทั้งในเวียดนามและกัมพูชา มากกว่าให้ต่อสู้กับรัฐบาลด้วยวิธีใต้ดิน⁴² ทำให้ในช่วงแรกสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่ค่อยพอใจกับการต่อต้านรัฐบาลเจ้าสีหนุของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา แต่ในเวลาต่อมา ในช่วงทศวรรษของปี พ.ศ. 2500 การที่สาธารณรัฐประชาชนจีนหันไปผูกมิตรกับพอลพต เนื่องมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มมีความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีนจึงเชื่อว่าหากตนใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วจะสามารถกันอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในภูมิภาคนี้ได้ ต่อมาในช่วงฤดูร้อน ปี พ.ศ. 2508 สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ให้การต้อนรับการมาเยือนของพอลพต หลังจากที่เดินทางไปเยือนฮานอย ซึ่งก็ยังหาข้อยุติในเรื่องทัศนคติที่ขัดแย้งกันไม่ได้ แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนดูเหมือนจะยอมรับพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชามากขึ้น เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเห็นว่าการต้อนรับนั้นเป็นโอกาสที่จะได้รู้จักกับผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ซึ่งอาจให้ผลประโยชน์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ได้⁴³

เนื่องจาก สาธารณรัฐประชาชนจีนกับเวียดนามเริ่มมีความขัดแย้งกันประกอบกับอาวุธจากสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่มีประสิทธิภาพเท่าของสหภาพโซเวียตนั้น เวียดนามจึงหันไปพึ่งพาอาวุธหนักจากสหภาพโซเวียตอย่างมากในการทำสงครามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม เมื่อเวียดนามหันไปเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตมากขึ้นก็เริ่มขัดแย้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาชนจีนก็หันมาหาพันธมิตรคือพอลพต แต่ในขณะเดียวกันสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ยังให้ความสำคัญต่อการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าสีหนุอยู่เช่นเดียวกับที่เวียดนามเหนือที่ยังดำรงความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าสีหนุ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่าขณะนั้นศัตรูที่สำคัญที่สุดของทั้งเวียดนามและ

⁴² Jay Taylor, *China and Southeast Asia: Peking's Relations with Revolutionary Movements* (New York: Praeger, 1974), pp. 199-200.

⁴³ สตีเฟน อาร์ เฮคเตอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, หน้า 32.

สาธารณรัฐประชาชนจีนก็คือ สหรัฐอเมริกา ดังนั้นเจ้าสีหนุจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการดำเนินความสัมพันธ์กับกัมพูชา

ช่วงเวลาดังกล่าวนี้องค์เจ้าสีหนุก็ได้เปลี่ยนนโยบายไปเป็นต่อต้านกำจัดพวกฝ่ายซ้ายในเมืองอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นพวกฝ่ายซ้ายที่นิยมคอมมิวนิสต์หรือไม่นิยมคอมมิวนิสต์ ทั้ง ๆ ที่เจ้าสีหนุก็ยังมี ความขัดแย้งกับพวกกลุ่มฝ่ายขวาทั้งในและนอกพรรคสังคมนิยม ดังนั้นการดำเนินนโยบายใหม่ของเจ้าสีหนุนี้จึงกลายเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเสริมอำนาจของพวกฝ่ายขวา ระหว่างที่ฝ่ายขวาที่ต่อต้านเจ้าสีหนุเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ในพนมเปญ⁴⁴ แต่สภาวะการณ์ต่าง ๆ ภายในก็เลวร้ายความไม่สงบเกิดขึ้นทั่วไปในเขตชนบทตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2510 หลังจากการงดรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรุนแรงภายในกัมพูชา แต่อย่างไรก็ตามนโยบายของเจ้าสีหนุที่สำคัญ ก็คือ การกำจัดฝ่ายหัวรุนแรงให้ออกไปจากวงการเมืองในพนมเปญอย่างเด็ดขาด⁴⁵ ซึ่งช่วงนี้เองเจ้าสีหนุได้ดำเนินการปราบปรามอย่างหนักต่อฝ่ายกบฏ

ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2510 พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาได้ลงมติชัดเจนในการเตรียมการจัดตั้งกองกำลังอาวุธปฏิวัติขึ้นมาต่อสู้โค่นล้มระบอบของเจ้าสีหนุ⁴⁶ แต่ในทางตรงกันข้ามฝ่ายคอมมิวนิสต์ของเวียดนาม โดยแนวร่วมปลดแอกแห่งชาติเวียดนามและสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามกลับดำเนินนโยบายสำคัญ คือ การให้การรับรองเส้นเขตแดนของประเทศกัมพูชาที่เจ้าสีหนุกำหนดขึ้น เจ้าสีหนุดำเนินความสัมพันธ์ที่ดีกลับไปด้วยการรับรองฐานะทางกฎหมายของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม โดยยกฐานะของผู้แทนสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามประจำพนมเปญขึ้นเป็นเอกอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็ม และให้ฐานะถาวรแก่ผู้แทนแนวร่วมปลดแอกแห่งชาติเวียดนามที่ประจำอยู่ในพนมเปญด้วย⁴⁷ การดำเนินนโยบายต่อเวียดนามของเจ้าสีหนุทำให้เวียดนามถือโอกาสในการขอแหล่งหลบภัยของกองกำลังคนบนดินแดนกัมพูชา และขอความร่วมมือจากเจ้าสีหนุ

⁴⁴ Milton Osborne, *Politics and Power in Cambodia* (Hong Kong: Universities Press, 1973), p. 87 อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

⁴⁵ Ben Kiernan, *The Smlaut Rebellion* (Melbourne: Monash University Center of Southeast Asian Studies Working Paper No. 4, n.d.), pp. 28-30. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

⁴⁶ "Discourse Prononce Par Le Camarade Pol Pot" (typescript distributed by the Kampuchean Embassy in Peking, dated September 27, 1977), p. 39. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

⁴⁷ Melvin Gurtov, *China and Southeast Asia: the Politics of Survival* (Bal timore: Johns Hopkins, 1975), p. 80. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

ในการให้ความสะดวกแก่การส่งยุทธปัจจัยและเสบียงสัมภาระเพื่อสนับสนุนการต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา ในเวียดนาม ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ดำเนินนโยบายฟื้นความสัมพันธ์กับกัมพูชาฝ่ายเจ้าสีหนุ ดังนั้นฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาซึ่งนำโดยพอลพตกับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ต้องเผชิญกับการปราบปรามอย่างหนักจากฝ่ายเจ้าสีหนุจึงได้เปิดฉากทำสงครามกับฝ่ายเจ้าสีหนุ ทั้งที่ต้องเผชิญกับความไม่เห็นด้วยจากทั้งเวียดนามและสาธารณรัฐประชาชนจีน ความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับเขมรแดงเริ่มชัดเจนขึ้น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2516 เมื่อเวียดนามเซ็นสัญญา “สันติภาพปารีส” หรือข้อตกลงหยุดยิงกับสหรัฐอเมริกาเป็นผลให้กัมพูชาต้องเผชิญกับการทิ้งระเบิดของของสหรัฐอเมริกาที่ร่นแนวป้องกันมาในกัมพูชาตามลำพัง ต่อมาความขัดแย้งรุนแรงขึ้น เมื่อเขมรแดงเริ่มผลักดันให้กองกำลังของแนวร่วมปลดแอกเวียดนามได้ออกจากกัมพูชาในปี พ.ศ. 2517 แล้วหันมาโจมตีขับไล่ชาวเขมรเชื้อสายญวนให้ออกจากดินแดนกัมพูชา จนปรากฏว่ามีชาวเขมรเชื้อสายเวียดนามถูกขับไล่กว่า 70,000 คน⁴⁸ ต่อมาเมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่นำโดยนายพอลพต (ฝ่ายเขมรแดง) ได้รับชัยชนะและขึ้นปกครองกัมพูชาในเดือนเมษายน พ.ศ. 2518 ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2503 (ดังที่อธิบายไว้ตอนต้น) ก็ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างคอมมิวนิสต์เวียดนามและกัมพูชาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงความแตกแยกทางการเมืองภายในของกัมพูชา อันเกิดจากความหวาดระแวงระหว่างฝ่ายต่างๆ ในกัมพูชา ซึ่งเวียดนามนั้นได้มีความเกี่ยวข้องสำคัญ⁴⁹ กล่าวคือ การที่เวียดนามพยายามเข้ามาชี้นำสนับสนุนเขมรฝ่ายที่เป็นพันธมิตรของตนที่เรียกว่า “เขมรเวียดมินท์” (เขมรเวียดมินท์ เป็นเขมรฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่นิยมเวียดนาม) ได้นำไปสู่ความขัดแย้งกับฝ่ายกัมพูชาที่ต่อต้านเวียดนาม อันหมายถึง ฝ่ายเขมรแดง (เขมรที่นิยมกลุ่มปารีส) ความขัดแย้งสำคัญเกิดจากความคิดเห็นที่ตรงกันข้ามระหว่างความต้องการที่เวียดนามและเขมรเวียดมินท์ซึ่งมุ่งต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา ในขณะที่ฝ่ายเขมรแดงต้องการต่อต้านเจ้าสีหนุ ความขัดแย้งดังกล่าวได้นำมาซึ่งความลำบากยากยิ่งในการรวมทั้งสามประเทศไปสู่สหพันธอินโดจีนตามที่เวียดนามต้องการ เนื่องจากภายหลังจากที่อุดม-การณ์คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในอินโดจีนในปี พ.ศ. 2518 เวียดนามก็มีท่าทีอย่างแน่ชัดว่าต้องการจะคงเอกภาพแห่ง 3 ประเทศในอินโดจีนไว้ ในลักษณะที่เรียกว่า “สัมพันธภาพพิเศษ” ซึ่งในกรณีของลาวไม่ยอมรับยาก เนื่องจากลาวนั้นจะยอมรับความชอบธรรมแห่งการมี

⁴⁸ “The Khmers Fights Against the Vietnamese,” *Economics Weekly* (January 19-25, 1978) : 36.

⁴⁹ ธีระ นุชเปียม, *เวียดนามหลัง 1975*. หน้า 154.

เอกภาพอินโดจีนอย่างมั่นคง⁵⁰ ในขณะที่การจะรวมกัมพูชาโดยการหุบยื่นสัมพันธภาพพิเศษให้มันทำได้ยาก จะเห็นได้ว่าผู้นำเขมรแดงนั้นดำเนินนโยบายต่อต้านเวียดนาม นอกจากนี้กัมพูชาได้แสดงไม่พอใจในประเด็นเรื่องการขยายดินแดนของเวียดนาม โดยการยึดครองพื้นที่ของกัมพูชามาตลอดตั้งแต่ในอดีต จึงนำไปสู่การอธิบายและพิจารณาถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งในหัวข้อต่อไป

2.2.2 ข้อพิพาทเรื่องพรมแดนระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา

การปะทะกันตามแนวพรมแดนระหว่างกัมพูชาประชาธิปไตยและเวียดนามเกิดขึ้นโดยทันทีภายหลังจากชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ของทั้งสองประเทศในสงครามปฏิวัติอินโดจีนในปี พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นการปะทะกันจากข้อพิพาททั้งทางบกและทางทะเล

ก) พรมแดนทางบก ต้นตอของข้อพิพาทกันทางบกส่วนหนึ่งเกิดจากมรดกทางประวัติศาสตร์ที่พรมแดนบางช่วงยังไม่เคยปักปันหรือระบุให้ชัดเจน ได้แก่ ดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ที่เรียกว่า “เขมรกรม” (Kampuchea Krom) และบริเวณอื่นๆ แถบชายแดนภาคตะวันออก, เหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา และอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญเกิดจากดินแดนของกัมพูชาที่พวกคอมมิวนิสต์เวียดนามและเวียดกงเคยใช้(โดยความยินยอมของเจ้าสีหนุ) เป็นที่หลบซ่อนและช่องสุ่มกำลังพลและเสบียงในการทำสงครามกองโจรในเวียดนามใต้ ในช่วงปี พ.ศ.2507-2518⁵¹ ดินแดนดังกล่าวนี้อยู่ในจังหวัดสวายเรียง และจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือสุดรัตนคีรีและมณฑลคีรี ซึ่งถูกเรียกว่า “ปากจอยนกแก้ว” (Parrot’s Beak)⁵² เหตุที่ปัญหาพรมแดนระหว่างเวียดนามและกัมพูชากลายเป็นตัวจุดชนวนความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา เนื่องมาจากวิธีการมองปัญหาที่แตกต่างกัน รวมทั้งการไม่สามารถตกลงกันได้ในปัญหาดินแดน กล่าวได้ว่าวิธีการมองปัญหาพรมแดนของฝ่ายกัมพูชานั้นได้อิทธิพลลึกซึ้งมาจากความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ทั้งในสมัยยุคก่อนอาณานิคม สมัยอาณานิคม จนถึงสมัยเจ้าสีหนุ (พ.ศ. 2496-2513)

⁵⁰ Martin Stuart-Fox, “Lao Foreign Policy: The View from Vientienne,” *Journal of Contemporary Asia* 11,3(1981): 352.

⁵¹ เจียน ธีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ, หน้า 242.

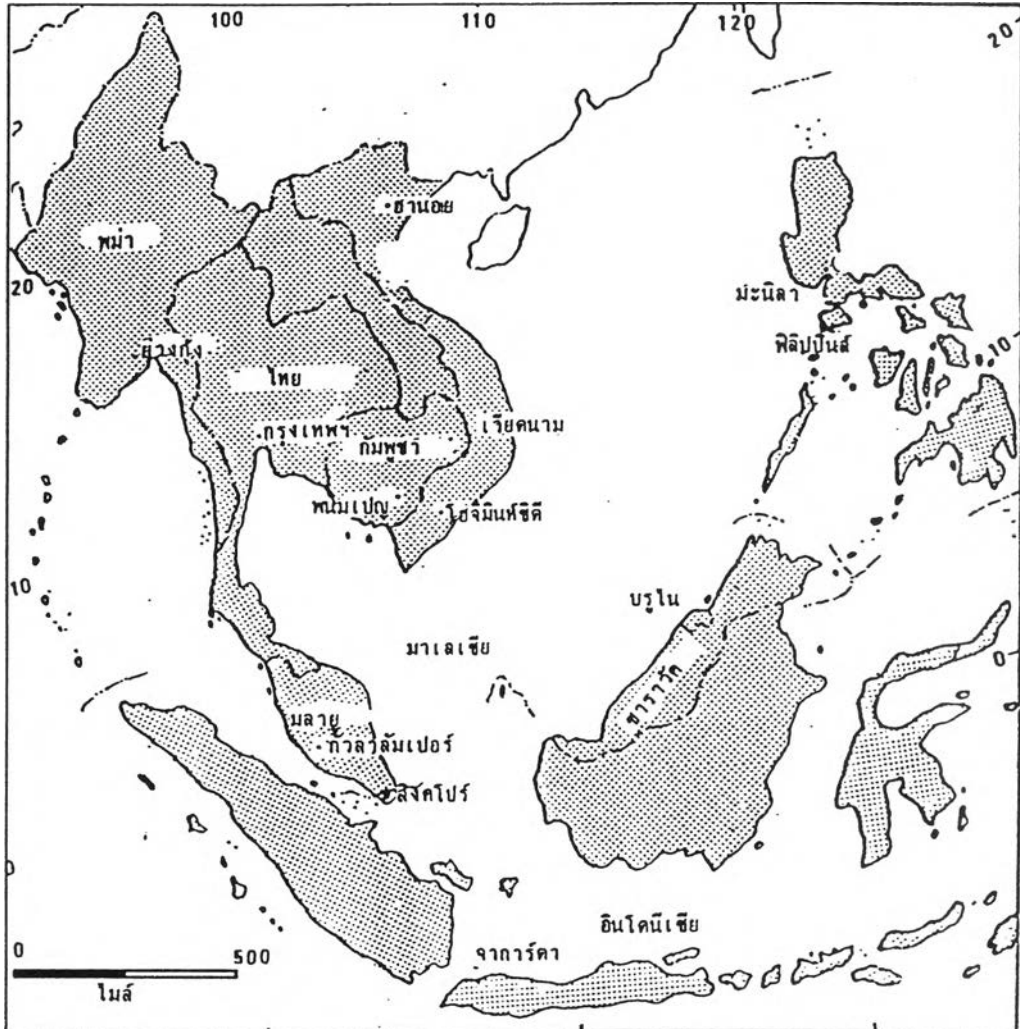
⁵² สุรชัย ศิริไกร, “การศึกษานโยบายต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชา: วิเคราะห์จากทัศนะการเล็งเห็นภัยของผู้ชาวไทย,” วารสารร่วมพถกษณ์:90.

ข) พรมแดนทางทะเล ประกอบไปด้วยหมู่เกาะต่างๆ อันได้แก่ เกาะพูควอก (Phu Quoc) เกาะโธจู (Tho Chu) และเกาะปัวโลไว (Poulo Wai) ซึ่งล้วนแต่เป็นเกาะที่มีความสำคัญที่อยู่ระหว่างเวียดนามและกัมพูชา ในอดีตนั้นข้อพิพาทเรื่องพรมแดนทางทะเลเป็นเพียงข้อโต้แย้งเกี่ยวกับพื้นที่น่านน้ำเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับเกาะใดๆ ในอ่าวไทย เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างได้ยอมรับเส้นแบ่งเขตที่เรียกว่า “เส้นเบรวิเย่” (Brevie Line) ที่ถูกลากขึ้นในปี พ.ศ. 2482 โดยข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสแห่งอินโดจีน เพื่อใช้เป็นเส้นแบ่งเขต เส้นเบรวิเย่ได้กำหนดคอริปโตยเหนือเกาะต่างๆ ไว้อย่างค่อนข้างชัดเจน รวมทั้งเกาะที่มีความสำคัญที่สุดคือ เกาะพูควอกซึ่งเป็นเกาะสำคัญที่อยู่นอกชายฝั่งที่ใหญ่ที่สุด โดยเนื้อที่ของเกาะส่วนใหญ่อยู่ทางด้านเหนือของเส้นเบรวิเย่ แต่เส้นเบรวิเย่ได้กำหนดให้เกาะพูควอกทั้งเกาะอยู่ในสิทธิการบริหารของเวียดนาม โดยมีน่านน้ำห่างจากเกาะในระยะ 3 กม. จากชายฝั่งโดยรอบเกาะเท่านั้น จึงอาจเป็นเหตุให้ฝ่ายเวียดนามแล่นเรือเลยเขตจำกัด 3 กม.เข้าไปในเขตกัมพูชา จึงทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างทั้งสองฝ่าย ที่ฝ่ายกัมพูชายอมรับว่าเกาะนี้เป็นของเวียดนาม แต่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันไม่ได้ว่าเส้นเบรวิเย่จะถือเป็นเส้นกำหนดเขตน่านน้ำด้วยหรือไม่⁵³ และต่อมาในช่วงหลังของปี พ.ศ. 2518 ทั้งสองฝ่ายใช้กำลังเข้าแก้ไขข้อพิพาทนี้ด้วยการผลักดันบุกเข้าโจมตีและยึดครองจากความไม่ชัดเจนนี้

⁵³ Facts About Vietnam-Kampuchea Border Question, (30 December 1977), pp. 7-8. อ้างใน สตีเฟ่น อาร์ เซดเดอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม, หน้า 183-184.

แผนที่ 1

แผนที่แสดงที่ตั้งประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ที่มา: มนู วัลยะเพ็ชร, อาเซียนกับการร่วมมือทางการเมือง เพื่อความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: วิเคราะห์ตามแนวทางภูมิศาสตร์การเมือง (นครปฐม: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531).

แผนที่ 2

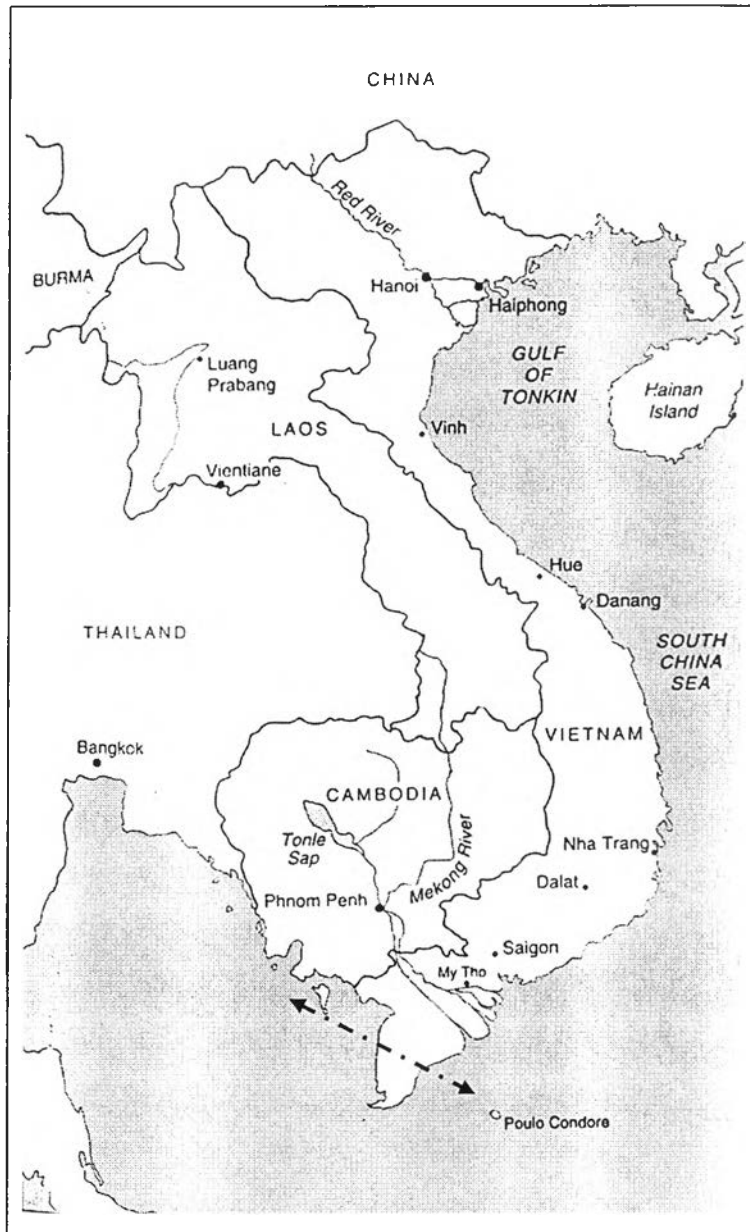
แผนที่แสดงที่ตั้งของบริเวณ “เขมรกรรม” และ “ปากจอยนกกแก้ว” ของประเทศกัมพูชา

ที่มา: Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War* (California: Stanford University Press, 1999).

แผนที่ 3

แผนที่แสดงที่ตั้งของเกาะปัวโลและเกาะอื่นๆของกัมพูชาและเวียดนาม ในทะเลจีนใต้

ที่มา: Stephen J. Morris, *Why Vietnam Invaded Cambodia: Political Culture and the Causes of War* (California: Stanford University Press, 1999).

การปะทะกันระหว่างฝ่ายเวียดนามกับกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเลในหมู่เกาะต่างๆ เริ่มขึ้นจากการที่ทหารฝ่ายกัมพูชา (เขมรแดง) เป็นผู้เปิดฉากโจมตีเวียดนามตามแนวบริเวณชายแดนหลายแห่ง และบุกยึดเกาะพุกอกและเกาะโรเจา และบางครั้งการปะทะกันก็เกิดจากการที่มีกองกำลังของฝ่ายกัมพูชาข้ามเข้าไปอยู่ในดินแดนของเวียดนาม โดยความไม่ได้ตั้งใจและบางครั้งก็เป็นความตั้งใจเพื่อเป็นการทดสอบกำลังป้องกันฝ่ายเวียดนามของกัมพูชา⁵⁴ ในขณะที่ฝ่ายเวียดนามก็ต่อสู้และทำการประท้วงเพื่อเรียกร้องให้เขมรแดงถอนทหารออกไป แต่เมื่อได้รับการปฏิเสธเวียดนามจึงบุกยึดดินแดนและเข้าโจมตีฐานทัพเรือของกัมพูชาบนเกาะปัวโลไวเป็นการตอบแทน

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2519 ทั้งสองฝ่ายเปิดให้มีการเจรจาระดับสูงในเดือนมิถุนายน เพื่อตกลงกันในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่ผลปรากฏว่าทั้งสองฝ่ายมีความเห็นและความต้องการที่ขัดแย้งและตรงกันข้ามกัน ทั้งในเรื่องข้อตกลงเรื่องการแก้ไขพรมแดนและเรื่องการถอนกองกำลังของฝ่ายเวียดนามออกไปจากดินแดนกัมพูชา ซึ่งเวียดนามก็ไม่ได้ตกลงว่าจะดำเนินการใดๆ ที่เป็นการยอมรับและยังคงยึดพื้นที่นั้นอยู่

การปะทะกันระหว่างทั้งสองฝ่ายก็ได้ปะทุขึ้นอีกในปี พ.ศ.2520 เมื่อฝ่ายกัมพูชานุญาตให้หน่วยลาดตระเวนของตนเปิดฉากโจมตีกองกำลังของเวียดนาม ที่กัมพูชาถือว่าเป็นการตอบโต้ต่อความก้าวร้าวของฝ่ายเวียดนามต่อดินแดนของกัมพูชาและเป็นการแสดงให้เห็นว่ากัมพูชาก็สามารถโจมตีพื้นที่ของเวียดนามได้เช่นกัน ซึ่งเวียดนามก็ตอบโต้ด้วยการยิงปืนใหญ่และการบุกของกัมพูชาด้วยการส่งกองกำลังนับพันคนเข้าสู่ชายแดนเพื่อตีโต้กลับเข้าไปในดินแดนของกัมพูชา⁵⁵ หลังจากนั้นก็มี การส่งหนังสือตอบโต้กันในปัญหาดังกล่าว แต่แต่ละฝ่ายก็ไม่อาจยอมรับในข้อเสนอของอีกฝ่ายได้ จนถึงต้นเดือนสิงหาคม นายพลโวเหงียนเกียบ นักยุทธศาสตร์การทหารระดับนำของเวียดนามได้ไปเยือนพื้นที่ชายแดน ซึ่งถือว่าการเตือนฝ่ายกัมพูชาว่าเวียดนามนั้นจะเอาจริงเอาจังกับการปฏิบัติการทางทหารครั้งใหญ่อย่างแน่นอน⁵⁶ จนกระทั่งในเดือนกันยายนกองกำลังฝ่ายเวียดนามได้ทำการโจมตีเข้าไปในดินแดนของกัมพูชา ฝ่ายกัมพูชาจึงตอบโต้ด้วยการรุกเข้าไปในดินแดนของเวียดนาม

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

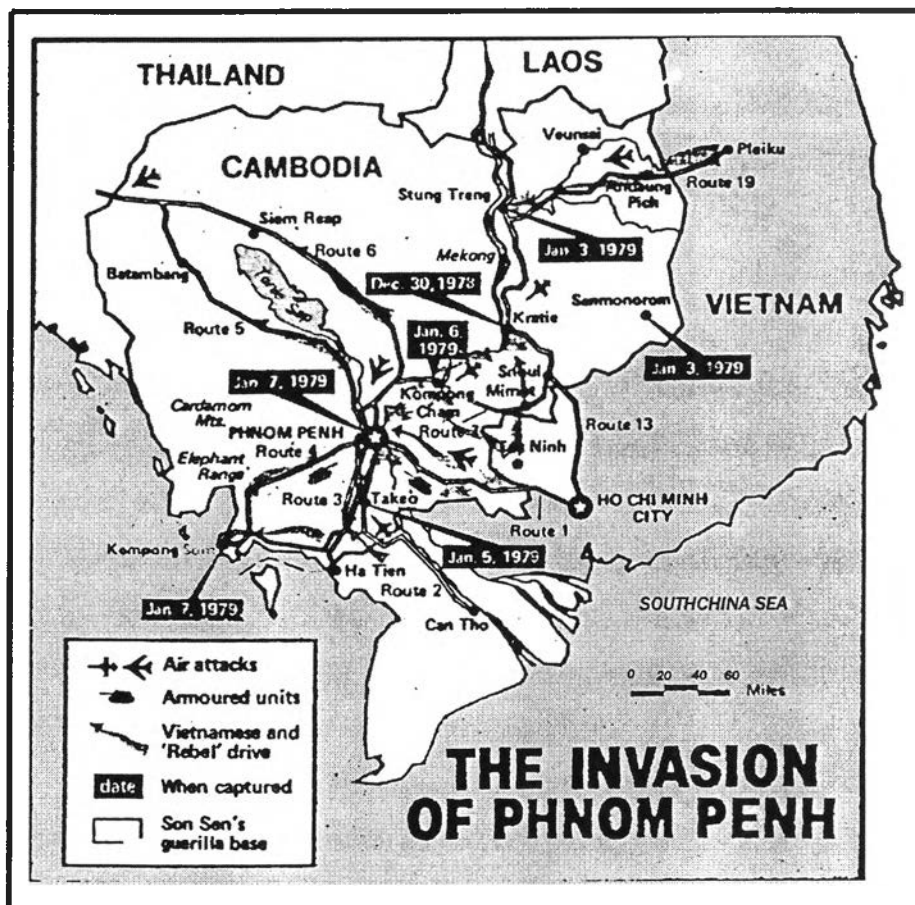
⁵⁵ Washington Post (8 April 1978) อ้างใน สตีเฟน อาร์ เฮคเตอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, หน้า 218.

⁵⁶ Far Eastern Economic Reviews (19 August 1977).

ถึง 7 กม.⁵⁷ ฝ่ายเวียดนามจึงตัดสินใจทำการโจมตีครั้งใหญ่โดยการส่งทหารประมาณ 300,000 – 600,000 คน พร้อมด้วยเครื่องบิน รถถัง และปืนใหญ่บุกเข้าไปในกัมพูชาตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2521 การรุกรานกัมพูชาของเวียดนามจึงเริ่มขึ้น

แผนที่ 4

แผนที่แสดงการรุกรานเข้าสู่ประเทศกัมพูชาของกองทัพเวียดนาม

ที่มา: Far Eastern Economic Review (19 January 1979): 11.

⁵⁷ กรมข่าวสารและหนังสือพิมพ์, กระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม, ข้อเท็จจริงและหลักฐานแห่งการละเมิดอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามอย่างร้ายแรงของกัมพูชาประชาธิปไตย (มกราคม 1978), หน้า 25. อ้างใน สตีเฟน อาร์ เซดเคอร์, รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม, หน้า 222.

จากความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา ที่นำมาสู่การรุกรานและการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม ในปี พ.ศ. 2521-2522 จนกลายเป็นปัญหาที่กัมพูชานั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นปัญหาที่มีความยุ่งยากและซับซ้อนทำให้ยากแก่การตกลงกันได้ของทั้งสองฝ่าย แต่เมื่อวิเคราะห์โดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าเวียดนามนั้นมี “พฤติกรรม” และ “ท่าที” ที่แสดงออกถึงความก้าวร้าวและรุกรานมากกว่าจะไร้สันติ ทำให้รับรู้ได้ว่าเวียดนามต้องการแสดงตนว่าเหนือกว่าประเทศเพื่อนบ้าน จึงไม่รีรอที่จะและไม่ยอมที่จะยอมขอมในข้อตกลงอันจะทำให้ตนเองได้ประโยชน์น้อยลงเลย และการกระทำของเวียดนามนี้ยังอาจสะท้อนไปถึง “เป้าหมาย” ของเวียดนามในอันที่ต้องการจะครอบครองและมีอิทธิพลในอินโดจีน ซึ่งทั้ง “พฤติกรรม” และ “เป้าหมาย” ของเวียดนามดังกล่าวนี้ ส่งผลกระทบต่อไม่เพียงแต่ในคาบสมุทรอินโดจีนเท่านั้นยังอาจกระทบต่อความมั่นคงและสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ดังนั้นเวียดนามจึงถูกมองว่าเป็น “ภัยคุกคาม” ต่อประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคฯ นี้

อย่างไรก็ตามการพิจารณาถึงพฤติกรรมและเป้าหมายที่แสดงออกถึงการเป็นภัยคุกคามของเวียดนาม อาจไม่สมบูรณ์นัก หากไม่พิจารณาถึงบทบาทของประเทศมหาอำนาจคอมมิวนิสต์อย่างสาธารณรัฐประชาชนจีน และสหภาพโซเวียต ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่ทำให้เวียดนามมีพฤติกรรมที่รุกรานกัมพูชาและเป็นภัยคุกคามต่อประเทศต่างๆ อันนำไปสู่ปัญหาที่กัมพูชา ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.2.3 บทบาทของประเทศมหาอำนาจต่อความขัดแย้งในอินโดจีน

ประเทศมหาอำนาจได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินความสัมพันธ์หรือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคฯ อย่างมาก ดังจะเห็นได้จากยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทและเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านความมั่นคงในการต่อสู้กับการขยายอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต จนมาถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญของดุลอำนาจในภูมิภาคฯ เมื่อสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนามและถอนตัวออกไปจากเอเชียอาคเนย์นี้ ส่งผลให้มหาอำนาจฝ่ายคอมมิวนิสต์ อันได้แก่ สหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลในภูมิภาคฯ นี้แทน

เมื่อกล่าวถึงบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของสหภาพโซเวียตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในภูมิภาคฯ นี้มีมานานตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 แล้ว โดยผ่านสายสัมพันธ์และการแทรกซึมไปในประเทศต่างๆ เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ในหัวข้อนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เป็นตัวกำหนดและ

กระตุ้นให้ความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชารุนแรงขึ้นไปถึงจุดแตกหัก กล่าวคือ ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสองได้ส่งผลให้การกำหนดยุทธศาสตร์และการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงของสหภาพโซเวียตเปลี่ยนไป จากเดิมที่สนับสนุนให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามามีอิทธิพลในเอเชีย ส่วนสหภาพโซเวียตก็ดำเนินนโยบายทางด้านตะวันออกกลางและยุโรป⁵⁸ ไปเป็นความต้องการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของสาธารณรัฐประชาชนจีน ประกอบกับการถอนตัวของสหรัฐอเมริกา ยิ่งทำให้สหภาพโซเวียตเล็งเห็นว่าตนควรจะเข้ามามีอิทธิพลแทนที่สหรัฐอเมริกา จากเป้าหมายและนโยบายของสหภาพโซเวียตประกอบกับการพยายามขยายอิทธิพลของสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้จึงทำให้ทั้งสองต่างแข่งขันกันในการขยายอิทธิพลของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การแข่งขันกันดังกล่าวนี้จึงผลักดันและกระตุ้นความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาที่ดำเนินมาอยู่แล้วเริ่มรุนแรงขึ้น ด้วยการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งมีสายสัมพันธ์กับกลุ่มเขมรแดงอยู่แล้วและเริ่มขัดแย้งกับเวียดนามในข้อพิพาทเรื่องการอ้างสิทธิ์เหนือหมู่เกาะสแปรตลีย์และเรื่องชาวจีนในเวียดนาม ได้หันไปให้การสนับสนุนฝ่ายกัมพูชาอย่างเต็มตัวและเริ่มตัดความช่วยเหลือที่ให้แก่เวียดนาม ส่วนสหภาพโซเวียตก็ยิ่งเพิ่มการให้การสนับสนุนเวียดนามอย่างเต็มที่ เพื่อขยายอิทธิพลของตนและถ่วงดุลย์สาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น การดำเนินนโยบายของสหภาพโซเวียตต่อเวียดนาม จึงดำเนินไปด้วยวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 – เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ระดับโลกของสหภาพโซเวียตที่มุ่งต่อต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก โดยพยายามหาทางขยายระบบฐานทัพทางทหารออกไปทั่วโลก รวมทั้งฐานทัพเรือในเวียดนาม อันได้แก่ คัมรานห์ ดานัง และไฮฟองด้วย

ประการที่ 2 – เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ของสหภาพโซเวียตที่ต้องการปิดล้อมสาธารณรัฐประชาชนจีนทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของตน อันได้แก่ มอญโกเลีย อฟกานิสถาน และเวียดนาม

⁵⁸ สมชัย รักรวิจิตร, ความขัดแย้งสาธารณรัฐประชาชนจีน-สหภาพโซเวียตกับสงครามที่ไม่ประกาศในอินโดจีน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปณิธาน, 2522), หน้า 53.

ประการที่ 3 - เพื่อบรรลุเป้าหมายของการต่อสู้เพื่อชัยชนะของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ระดับโลก โดยที่เวียดนามเป็นที่มั่นหลักของสหภาพโซเวียตในการขยายอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁵⁹

ในส่วนเวียดนามก็รับการช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตด้วยความยินดี หลังจากที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ประกาศตัดความช่วยเหลือที่ให้แก่เวียดนามทั้งหมดในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ.2521 แล้วเวียดนามก็ได้เข้าเป็นสมาชิกสภาความช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจ (The Council of Mutual Economic Assistance) ซึ่งมีผู้นำคือสหภาพโซเวียต และเวียดนามได้ลงนามใน “สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือกับสหภาพโซเวียต” (The USSR-SRV Treaty of Friendship and Cooperation) ได้ลงนามในวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 ในมอสโกหลังจากการเจรจกันระหว่างเลขาธิการฯ เลดวน และฟามวันดงของเวียดนาม กับประธานาธิบดีเบรชเนฟของสหภาพโซเวียต ซึ่งสนธิสัญญานี้ได้ให้สิทธิแก่สหภาพโซเวียตในการใช้ฐานทัพอากาศและฐานทัพเรือของเวียดนามที่ดานังและอ่าวคัมรานห์ อันเป็นการเปิดโอกาสให้สหภาพโซเวียตเข้ามามีฐานทัพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นครั้งแรก และสนธิสัญญานี้ก็ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพทางยุทธศาสตร์ในภูมิภาคฯ นี้อีกด้วย⁶⁰ และเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้กับเวียดนามในการตัดสินใจรุกรานกัมพูชา เห็นได้จากใจความที่เป็นประเด็นสำคัญในสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของเวียดนาม ซึ่งถือเป็นหลักประกันของเวียดนาม ที่อยู่ในมาตราที่ 6 ดังมีใจความดังต่อไปนี้

“ในกรณีที่คู่ภาคีฝ่ายใดถูกขู่โจมตีหรือถูกคุกคาม ประเทศทั้งสองจะต้องมีการปรึกษาหารือกัน โดยทันที เพื่อขจัดภัยคุกคามและร่วมกันหามาตรการที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องร่วมกัน ในอันที่จะปกป้องและรักษาสันติภาพและความมั่นคงของทั้งสองประเทศ”⁶¹ (ไม่ใช่คำแปลทางราชการ คำแปลนี้เป็นของผู้เขียน)

⁵⁹Dieter Heintz, “The role and interests of the USSR in Indochina,” in Indochina and Problems of Security and Stability in Southeast Asia, eds. Khien Theeravit and MacAllister Brown (Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1981), pp.138-139.

⁶⁰Russel Reston, “Superpower Competition in Southeast Asia: An Assessment,” Contemporary Southeast Asia (8 September 1986), p.101.

⁶¹ Douglas Pike, Vietnam and Soviet Union: Anatomy of an Alliance (London: Westview Press, Inc., 1987), p.181.

นอกเหนือจากสนธิสัญญานี้แล้ว สหภาพโซเวียตยังได้ส่งอาวุธยุทธโปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งที่ปรึกษาให้แก่เวียดนามซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมากในเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2521⁶² ซึ่งจะเห็นต่อมาว่า ความช่วยเหลือทางทหารของสหภาพโซเวียตต่อเวียดนามนั้นมีมากถึงร้อยละ 97 ของความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ให้แก่เวียดนาม (ที่เหลืออีกร้อยละ 2 เป็นของเยอรมันตะวันออก และร้อยละ 1 เป็นความช่วยเหลือของสาธารณรัฐเชกและโปแลนด์รวมกัน) ซึ่งเมื่อคิดเป็นตัวเลขแล้ว ความช่วยเหลือทางทหารของสหภาพโซเวียตนี้ ได้เพิ่มจาก 44.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2519 มาเป็นประมาณ 1.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ.2528 และ 1.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2529⁶³

ตารางที่ 1

ความช่วยเหลือทางทหารที่สหภาพโซเวียตให้กับเวียดนาม

ปี (พ.ศ.)	มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)
2519	44-50
2520	75-125
2521	600-850
2522	890-1,400
2523	790-905
2524	900-1,000
2525	950
2526	1,200
2527	1,300
2528	1,700
2529	1,500

ที่มา: Douglas Pike, *Vietnam and Soviet Union: Anatomy of an Alliance* (London: Westview Press, Inc., 1987), p.139.

⁶² เจียน วีระวิทย์, “อภิมหาอำนาจกับความขัดแย้งในอินโดจีน,” *เอเชียปริทัศน์* 4 (มกราคม-มีนาคม 2526):

⁶³ Douglas Pike, *Vietnam and Soviet Union: Anatomy of an Alliance*, p.192.

อย่างไรก็ดี นอกจากความมั่นใจทางด้านความมั่นคงทางด้านความมั่นคงแล้ว การที่เวียดนามได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม COMECON ทำให้เวียดนามสามารถกู้สถานะทางเศรษฐกิจหลังจากที่สาธารณรัฐประชาชนจีนระงับความช่วยเหลือไป เนื่องจากสหภาพโซเวียตได้เพิ่มความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจให้แก่เวียดนามผ่านกลุ่มความร่วมมือนี้ ซึ่งเพิ่มขึ้นทุกปีถึงประมาณพันแปดร้อยล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2529 โดยความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตทำให้เวียดนามนี้ ได้เข้าไปมีส่วนสำคัญในโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเวียดนามทั้งหมดทีเดียว⁶⁴

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทและอิทธิพลของความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้ความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาระเบิดขึ้นจนกลายเป็นปัญหา กัมพูชา ซึ่งเปรียบเสมือนกับการทำ “สงครามตัวแทน” (proxy war) ดังที่ ดร. บิกนิว เบรชชินกี ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ที่ได้กล่าวไว้ กล่าวคือ “การพุ่งรบระหว่างประเทศคอมมิวนิสต์ด้วยกัน นั่นคือ เวียดนามกับกัมพูชาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1978 (พ.ศ.2521) ตามแผนการของเวียดนามนั้นผูกพันและสอดคล้องกับนโยบายการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” หรืออีกนัยหนึ่งเวียดนามถูกมองว่าเป็นตัวแทนของสหภาพโซเวียต⁶⁵ ดังนั้น เมื่อนำประเด็นนี้มาวิเคราะห์ในเรื่อง “ภัยคุกคาม” จะเห็นได้ว่า “พฤติกรรม” และ “นโยบาย” ดังกล่าวทั้งของสหภาพโซเวียตและเวียดนาม สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายคุกคามต่อความมั่นคงและสันติภาพของภูมิภาคนี้ ดังที่เกิดขึ้นในปัญหา กัมพูชา

การตัดสินใจปัญหาด้วยรุกรานกัมพูชา ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2521 และทำการโค่นล้มระบอบปกครองของกัมพูชาประชาธิปไตยด้วยการจัดตั้งรัฐบาลที่สนับสนุนโดยเวียดนามขึ้นมา ในปี พ.ศ.2522 ของเวียดนามนั้น แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์เรื่องสหพันธอินโดจีนที่ชัดเจน พิจารณาได้จากข้อเท็จจริงหลายประการที่ชี้ให้เห็น “เจตนา” ของเวียดนาม *ประการแรก* คือ เวียดนามใช้กำลังทั้งหมดถึง 14 กองพล (กำลังพลรวมกันไม่ต่ำกว่า 120,000 คน) ในการ “มุ่งเข้ายึดพื้นที่” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองหลวง คือ พนมเปญโดยตรง โดยปราศจากการต่อต้านจากฝ่ายกัมพูชาประชาธิปไตย *ประการที่สอง* มีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “...การโค่นล้มกัมพูชาประชาธิปไตยคงจะเกิดขึ้น จนกระทั่งหลังจากการยึดอำนาจในเขตตะวันออกเฉียงใต้ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2521 ซึ่งทำให้กลุ่มนิยมเวียดนามถูก

⁶⁴ Ibid., p.139.

⁶⁵ คมกริช วรคามิน, “เวียดนาม: ทศนะบางประการต่อลักษณะของนโยบายต่างประเทศในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ,” *วารสารสาทรรมย์* 33(10 กุมภาพันธ์ 2526): 116.

ทำลายไป และ*ประการสุดท้าย* คือ หลังจากเวียดนามยึดครองกัมพูชาได้สำเร็จ เวียดนามก็หยิบยื่น “สัมพันธภาพพิเศษ” ให้แก่กัมพูชาด้วยการทำสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพและความร่วมมือกับรัฐบาลเฮง สัมรินที่จัดตั้งขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2522⁶⁶

นอกจากนี้เวียดนามยังอ้างว่า การกระทำความผิดกล่าวเป็นภารกิจศักดิ์สิทธิ์แห่งชาติและหน้าที่ทางสากลที่กำหนดโดยประวัติศาสตร์ที่จะต้องเข้ามาช่วยเหลือกัมพูชาในการ “ช่วยต้านทานการขยายอำนาจเพื่อครองความเป็นเจ้าของสาธารณรัฐประชาชนจีน”⁶⁷ เรื่องสัมพันธภาพพิเศษนี้เป็นเรื่องที่ผู้นำเวียดนามปรารถนาและให้ความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าว ณ สมัชชาครั้งที่ 5 ของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ในปี พ.ศ. 2525 ว่า “สัมพันธภาพพิเศษเวียดนาม-ลาว-กัมพูชา เป็นกฎแห่งพัฒนาการของการปฏิวัติในทั้ง 3 ประเทศ...เป็นเครื่องกำประกันที่มั่นคงแห่งหลักการป้องกันเอกราชและอิสรภาพ และการสร้างสรรค์ระบบสังคมนิยมในแต่ละประเทศบนคาบสมุทรอินโดจีน”⁶⁸ ข้ออ้างในเรื่องสัมพันธภาพพิเศษนั้น ถือเป็นประเด็นหรือข้อพิพาททางการเมืองระหว่างเวียดนามกับกัมพูชา เนื่องจากเวียดนามต้องการสร้างสหพันธ์อินโดจีน โดยการเล็งไปใช้คำว่าสัมพันธภาพพิเศษแทน ในขณะที่กัมพูชาไม่เห็นด้วยและไม่ยอมรับในสัมพันธภาพพิเศษนี้ ตัวอย่างเช่น สาสันแสดงความคิดเห็นที่เวียดนามส่งไปให้กัมพูชา ในวาระครบรอบปีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ซึ่งในสาสน์นั้นมีคำว่า “ความสัมพันธ์พิเศษ” ถึง 3 ครั้ง ในขณะที่ทางกัมพูชาไม่เคยใช้คำนี้ ดังที่นักการทูตเขมรคนหนึ่ง ในเวียดนามพูดว่า “ประเทศของเราต้องการเพียงความสัมพันธ์กันฉันปกดิชรรคมาระหว่างสองประเทศที่เสมอกันเท่านั้น”⁶⁹

สภาพเช่นนี้ ทำให้น้ำหนักของการอ้างถึงการคุกคามและการแทรกแซงจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การดำรงสัมพันธภาพพิเศษระหว่างประเทศในอินโดจีนจะน้อยลงไป เมื่อคำนึงถึงความพยายามของเวียดนามที่จะควบคุมเพื่อนบ้านอินโดจีนของตนแทบจะในทุกด้าน โดยเฉพาะในการกำหนดนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง ดังจะเห็นได้จาก การจัดประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศและการประชุมสุดยอดของ 3 ชาติอินโดจีนอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ทศวรรษของปี พ.ศ. 2520 และเมื่อพิจารณาจากการอพยพของชาวเวียดนาม (ไม่รวมกองทัพที่ยึดครอง

⁶⁶ ซีระ นุชเปียม, *เวียดนามหลัง 1975*, หน้า 157-158.

⁶⁷ *Far Eastern Economic Review* (13 December 1990): 13.

⁶⁸ ซีระ นุชเปียม, *เวียดนามหลัง 1975*, หน้า 158.

⁶⁹ *Economic Weekly* (19-25 January 1978): 37.

อยู่) เข้าไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ในกัมพูชาภายหลังจากเวียดนามได้รับชัยชนะทางทหารในปี พ.ศ.2521 ทำให้เห็นว่า การรุกรานของเวียดนามไม่ได้เรื่องของปัญหาการคุกคามจากสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือกัมพูชาประชาธิปไตย แต่มันแสดงถึงแนวโน้มระยะยาวของเวียดนามที่จะครอบงำอินโดจีน⁷⁰

โดยเหตุผลสนับสนุนการวิเคราะห์ที่ว่าเวียดนามยกสาธารณรัฐประชาชนจีนและกัมพูชาประชาธิปไตยเป็นข้ออ้างในการบุกอย่างมีเหตุผล⁷¹ กล่าวคือ ในส่วนของ “ข้ออ้างเรื่องสาธารณรัฐประชาชนจีน” *ประการแรก* เวียดนามได้ส่งทหารเข้าไปในลาวก่อนเกิดความขัดแย้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แสดงให้เห็นว่าถึงแม้ว่าไม่กลัวภัยคุกคามจากสาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนามก็ต้องการขยายอำนาจเข้าไปในลาวและกัมพูชาอยู่แล้ว เพียงแต่รอโอกาสเท่านั้น *ประการที่สอง* สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพรมแดนติดต่อกับเวียดนาม แต่ไม่มีพรมแดนติดต่อกับกัมพูชา ดังนั้นหากสาธารณรัฐประชาชนจีนจะรุกรานเวียดนาม ก็อาจโจมตีข้ามพรมแดนไปเลย เหมือนกับที่สาธารณรัฐประชาชนจีนทำสงครามตั้งสอนเวียดนาม เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ถึง 18 มีนาคม พ.ศ. 2522 โดยไม่ต้องอาศัยดินแดนกัมพูชา *ประการสุดท้าย* หากสาธารณรัฐประชาชนจีนคุกคามเวียดนามจริง ตามเหตุผลก็ควรจะระดมกำลังทุกด้านต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีน จะเคลื่อนย้ายทหารก็ควรจะไปต้านทานสาธารณรัฐประชาชนจีนตามพรมแดน แต่เวียดนามกลับส่งทหารไปยึดครองประเทศเล็กๆ ทางตะวันตกอย่างกัมพูชา

ส่วนเหตุผลสนับสนุนใน “ข้ออ้างเรื่องกัมพูชาประชาธิปไตย” ได้แก่ *ประการแรก* หากเวียดนามเพียงต้องการทำโทษ “รัฐบาลล้างเผ่าพันธุ์พอลพต” ก็ควรจะจัดการให้เรียบร้อยแล้วถอนทหารออกไป เนื่องจากมีกำลังเหนือกว่าหลายเท่า *ประการที่สอง* ถ้าเวียดนามจะจำกัดรัฐบาลที่ชั่วร้ายก็ควรอาศัยหลักมนุษยธรรมไม่ใช่ทำในสิ่งที่ไร้มนุษยธรรมด้วยการฆ่าและขับไล่ผู้ลี้ภัยเกือบล้านคน ซึ่งก็มีความโหดร้ายไม่น้อยกว่าการฆ่ากันในสมัยรัฐบาลพอลพตและสงครามที่ทำโดยสหรัฐอเมริกา *ประการที่สาม* ในกรณีของลาวนั้น ไม่มีรัฐบาลพอลพตที่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อย่างในกัมพูชา แต่เวียดนามก็ยังส่งทหารสี่ห้าหมื่นคนไปควบคุมประเทศนั้นไว้ ซึ่งหากว่าใครสอน พรมวิหาร แจ็งซ้อ ก็คงถูกราบปรามเช่นเดียวกับพอลพต แสดงให้เห็นว่าเวียดนามต้องการควบคุมกัมพูชามากกว่าจะปรามพอลพต และ *ประการสุดท้าย* คือข้ออ้างของเวียดนามนั้น คงจะใช้เป็นกลอุบายทางการทูต เนื่องจากเวียดนามรู้ว่า

⁷⁰ ชีระ นุชเปียม, *เวียดนามหลัง 1975*, หน้า 158.

⁷¹ เขียน ชีระวิทย์, *เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ*, หน้า 154.

ภาพพจน์ของรัฐบาลพลพตไม่ดี จึงอ้างเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่คัดค้านรัฐบาลพลพตซึ่งก็ได้ผลพอสมควร ทั้งๆ ที่เป็นข้ออ้างมากกว่าเหตุผล⁷²

การวิเคราะห์ดังกล่าวถูกพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงในช่วงที่เกิดปัญหาแกมพูชานั้นเองว่าเวียดนามมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่จะสร้างสหพันธ์อินโดจีน เพื่อความเป็นใหญ่และมีอิทธิพลเหนือประเทศในภูมิภาคฯ นี้ โดยสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ตีความต่อการรุกรานและการยึดครองแกมพูชาของเวียดนามว่าเป็นการแสดงถึง “ความเป็นเจ้าอำนาจระดับเล็ก ภายใต้การสนับสนุนของมหาอำนาจ”⁷³ ซึ่งก็หมายถึงเวียดนามและสหภาพโซเวียตที่ต้องการจะครองความเป็นเจ้าในระดับภูมิภาคและระดับโลก และพฤติกรรมของเวียดนามที่มีต่อแกมพูชายังแสดงให้เห็นถึงการเป็น “ภัยคุกคาม” ต่อความมั่นคงและสันติภาพในภูมิภาคฯ นี้ด้วย

2.3 ผลกระทบต่อประเทศไทย

เมื่อกล่าวถึงความมั่นคงของชาตินั้น อาจหมายความได้หลายนัย แต่เมื่อพิจารณาแล้ว ความหมายที่แท้จริงของ *สภาวะความมั่นคงของชาติ* คือ “สภาพที่ก่อให้เกิดความรู้สึกในความเชื่อมั่นในกิจกรรมทั้งปวงที่จะทำให้อาณาเขตดินแดนของประเทศ อำนาจอธิปไตยทางการเมือง หรือผลประโยชน์สำคัญของชาติไทยปลอดภัยจากการคุกคามใดๆ”⁷⁴ การนำปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์มาใช้ในการศึกษาเรื่องทัศนคติต่อภัยคุกคามจากเวียดนามของผู้นำไทย ที่มีผลต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อแกมพูชา คงจะไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์มากนัก หากว่าประเทศไทยไม่ได้อยู่ในสภาพที่ถือเป็น “ประเทศหน้าด่าน” ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับปัญหาดังกล่าวได้ ดังนั้น การพิจารณาและการทำความเข้าใจถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้ง อาณาเขต ซึ่ขีดความสามารถทางทหาร และสถานการณ์ทางการเมืองภายในนั้น จึงมีความสำคัญและเกี่ยวข้องต่อทัศนคติของผู้นำในการวิเคราะห์ปัญหาและการเล็งเห็นภัยคุกคามที่กำลังขยายลงเข้ามากระทบต่อความมั่นคงของบูรณภาพดินแดนและความมั่นคงทางการเมืองภายในของไทย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

⁷² คำสัมภาษณ์ คร.เจียน ชีระวิทย์ เกี่ยวกับเรื่องแกมพูชา ใน โครงการอินโดจีน, ไทยกับปัญหาแกมพูชา (กรุงเทพฯ: เอกสารวิชาการของสถาบันเอเชียศึกษา อันดับปีที่ 21 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 76-77.

⁷³ Roger Kershaw, “Multipolarity and Cambodia’s Crisis of Survival: A Preliminary Perspective on 1979,” in *Southeast Asia Affairs 1980* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1980), p.165.

⁷⁴ สายหยุด เกิดผล, “ความมั่นคงของชาติ,” *จิตวิทยาความมั่นคง* (2526): 130.

2.3.1 สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ประเทศไทยมีอาณาเขต พรมแดนติดต่อกับกัมพูชาทางด้านตะวันออกเฉียงใต้กว่า 800 กิโลเมตร ส่วนใหญ่จะมีเทือกเขาและคลองเป็นแนวพรมแดน แต่ที่เป็นปัญหา คือ แนวพรมแดนเรขาคณิต⁷⁵ คือ แนวพรมแดนส่วนที่อยู่ทางด้านตะวันออกของ จังหวัดปราจีนบุรี บริเวณระหว่างอำเภอตาพระยา และบ้านปอเยปต์ของกัมพูชา ซึ่งเป็นที่ราบโล่ง แต่มีการปักหลักเขตแดนไว้เป็นเครื่องหมายแสดงแนวพรมแดน จากที่ไทยมีแนวพรมแดนติดกับกัมพูชาเป็นแนวยาวและมีเขตแดนไม่ชัดเจนดังกล่าว ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหากัมพูชาขึ้น ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบทางด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากสงครามได้ขยายตัวข้ามพรมแดนกัมพูชาเข้ามาสู่ประเทศไทย ดังที่จะกล่าวถึงผลกระทบต่อไป

นอกจากนี้ ไทยยังมีพรมแดนติดกับลาวเป็นระยะทาง 1,750 กิโลเมตร จากสภาพภูมิศาสตร์และที่ตั้งของไทยที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน ซึ่งมีการปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เป็นระยะทางถึง 2,000 กว่ากิโลเมตร ทำให้ไทยต้องได้รับผลกระทบทั้งทางด้านความมั่นคงทางการเมืองของไทย เนื่องจาก เมื่อพิจารณาแล้วหลังจากที่ลาวและกัมพูชา เข้าไปรวมอยู่ในสหพันธ์อินโดจีน ภายใต้การครอบงำของเวียดนามแล้ว ประเทศไทยก็อาจเป็นเป้าหมายต่อไปของเวียดนาม ดังจะเห็นวัตถุประสงค์ของเวียดนามที่มีต่อประเทศไทยจากการดำเนินนโยบายและพฤติกรรมของลาวต่อไทย ที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเวียดนามที่มีต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายของลาวอย่างเต็มที่⁷⁶ ที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างมากต่อการรับรู้หรือทัศนคติของผู้นำไทยในอันที่จะทำให้ผู้นำไทยรู้สึกไม่ปลอดภัย และเล็งเห็นถึงภัยคุกคามต่อความมั่นคงตามแนวชายแดนและเสถียรภาพทางการเมืองของไทย

⁷⁵ รัชนิกร บุญ-หลง, ภูมิศาสตร์การเมือง: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 166.

⁷⁶ สารสิน วีระผล, “ข้อพิจารณาภายในประเทศเกี่ยวกับนโยบายของประเทศไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน,” วารสารสารานุกรม 33:49.

แผนที่ 5

แผนที่แสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยกับประเทศในอินโดจีน

ที่มา: James Olson (editor), *Dictionary of the Vietnam War* (New York: Greenwood Press, 1988).

2.3.2 ศักยภาพทางทหาร

การพิจารณาถึงในด้านภูมิรัฐศาสตร์นั้น นอกจากจะดูถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ในเรื่องของที่ตั้งและอาณาเขตแล้ว การพิจารณาปัจจัยในเรื่องศักยภาพและกำลังทางทหารของไทยโดยเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน ก็มีความสำคัญต่อทัศนคติของเวียดนามต่อความมั่นคงของไทย กล่าวคือ เมื่อพิจารณาศักยภาพและกำลังทางทหาร อันได้แก่ กำลังพล รถถัง เฮลิคอปเตอร์ และอาวุธยุทโธปกรณ์อื่นๆ เช่น ปืนครก ปืนใหญ่ ปืนM-16 ฯลฯ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคฯ นี้ พบว่า เวียดนามนั้นมีศักยภาพทางทหารและความเข้มแข็งของกองทัพอย่างมาก ดังจะเห็นได้จาก การเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับกำลังอาวุธของประเทศเวียดนาม ลาว กัมพูชา และไทย ในปี พ.ศ. 2521 มีดังนี้

ตารางที่ 2

การเปรียบเทียบศักยภาพทางทหารระหว่างประเทศไทยกับประเทศในอินโดจีน

	ไทย	เวียดนาม	กัมพูชา	ลาว
ประชากร (คน)	45,090,000	46,855,000	8,570,000	3,500,000
กำลังทหารทั้งหมด	กำลังทหาร 3 เหล่าทัพ จำนวน 211,000 คน	กำลังทหาร 3 เหล่าทัพ จำนวน 615,000 คน	กำลังทหาร 3 เหล่าทัพ จำนวน 90,000 คน (ก่อนปี พ.ศ.2518 กัมพูชา มีกำลัง 4 กองพล และ 3 กรมอิสระ แต่หลังจากปี พ.ศ.2518 ไม่มีการจัด โครงสร้างและรูปแบบที่ แน่นอนของกองทัพ)	กำลังทหาร 3 เหล่าทัพ จำนวน 48,550 คน

	ไทย	เวียดนาม	กัมพูชา	ลาว
<p>กองทัพบก</p> <p>- กำลังพล</p>	<p>มี 141,000 คน เป็นกำลังประจำการ กองหนุน 500,000 คน; กองพลทหารม้า 1 กองพล; กองพลทหารราบ 6 กองพล; กรมผสมอิสระ 3 กรม; หน่วยรบเฉพาะกิจ 4 กองพัน; ฐานบินทหารบก 4 ฐาน และหน่วยการบินทหารบก 5 หน่วย</p>	<p>มี 600,000 คน; กองพลทหารราบ 25 กองพล; กรมทหารราบอิสระประมาณ 15 กรม; กรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน 50 กรม; กรมทหารช่างอิสระ 15 กรม; กองกำลังทหารอีก 40,000 คน อยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว</p>		<p>มี 46,000 คน หรือ 10 กองทัพบทหารราบ</p>
<p>- กำลังอาวุธ</p>	<p>ชิปนาอูชนาวิถีดิวพื้นสู่อากาศแบบฮอว์ค 40 เครื่อง; รถหุ้มเกราะแบบซาระเซน 20 คัน; รถถังเอ็ม-26 20 คัน; รถถังเอ็ม-41 150 คัน; รถสายพานแบบเอ็ม-113 250 คัน, แบบแอลวითี 7 คัน; ปืนกระสุนวิถีโค้ง 350 กระบอก; ปืนไร้แสงสะท้อนดอยหลัง; ปืนต่อสู้อากาศยาน</p>	<p>ปืนกระสุนวิถีตรง-โค้ง, ปืนครก, ปืนอาร์แอล, ปืนต่อสู้รถถังแซกเกอร์ และจรวดชิปนาอูท 360 เครื่อง; รถถัง 900 คัน; รถสายพานลำเลียง 1,200 คัน</p>	<p>ยุทธโศปกรณ์ที่ใช้มีทั้งของสหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกา ได้แก่ รถสายพานลำเลียง 10 คัน; ปืนกระสุนวิถีโค้งและตรง 100 กระบอก; ปืนไร้แสงสะท้อน; ปืนต่อสู้อากาศยาน</p>	<p>รถถัง; รถสายพานลำเลียง; ปืนกระสุนวิถีโค้ง; ปืนไร้แสงสะท้อนดอยหลัง; เครื่องบินเซนนาอู</p>

	ไทย	เวียดนาม	กัมพูชา	ลาว
กองทัพเรือ				
- กำลังคน	มี 28,000 คน (เป็น นาวิกโยธินจำนวน 7,000 คน)	มี 3,000 คน		มี 550 คน
- กำลังอาวุธ	เรือพิฆาต 7 ลำ; เรือ ลาดตระเวน 14 ลำ; ยานสะเทินน้ำสะเทิน บก 15 เครื่อง; กองร้อย ปราบเรือดำน้ำพร้อม ด้วยเครื่องบิน 10 เครื่อง	เรือคุ้มกันชายฝั่ง 3 ลำ แบบเอสโอ-1 ของสห ภาพสหภาพโซเวียต; เรือปืนเร็วยิงเหนือน้ำ 3 ลำ; เรือปืนแบบที-4, พี- 6 ของสหภาพโซเวียต, เรือลาดตระเวนเล็ก ระวางขับน้ำไม่เกิน 100 ตัน 30 ลำ; เรือลำเลียง พล 20 ลำ, เฮลิคอปเตอร์ในเรือรบ แบบเอสเออาร์เอ็ม ไอ-4 10 เครื่อง; เรือพิฆาต 2 ลำ; เรือลาดตระเวน 2 ลำ	เรือลาดตระเวนเล็ก 150 ลำ; เรือลำเลียง 6 ลำ	เรือลาดตระเวนชายฝั่ง 20 ลำ; เรือเปิดหัว 15 ลำ

	ไทย	เวียดนาม	กัมพูชา	ลาว
กองทัพอากาศ				
- กำลังคน	มี 42,000 คน	มี 12,000 คน		มี 2,000 คน
- กำลังอาวุธ	เครื่องบินรบ 184 เครื่อง; ฝูงบินขับไล่ 1 ฝูง พร้อมด้วยเครื่องบิน เอฟ-510-เอ 12 เครื่อง และ เอ-5บี 12 เครื่อง; ฝูงบินปราบปราม ผู้ก่อการร้าย 7 ฝูง; ฝูงบินตรวจการ 1 ฝูง; ฝูงบินส่งกำลังบำรุง 3 ฝูง; ฝูงบินเฮลิคอปเตอร์ 2 ฝูง; เครื่องบินขับไล่ 15 เครื่อง	เครื่องบินรบ 310 เครื่อง; ฝูงบินสกัดทางอากาศ 6 ฝูง ประกอบด้วยเครื่องบิน มิก-19 80 เครื่อง, มิก-21 70 เครื่อง; ฝูงบินขับไล่โจมตีทางอากาศ 8 ฝูง ประกอบด้วย มิก-15 120 เครื่อง, เอสยู-7 30 เครื่อง	เครื่องบินปราบปราม ผู้ก่อการร้าย 44 เครื่อง; เฮลิคอปเตอร์ติดปืน 25 เครื่อง	เครื่องบินรบ 45 ลำ; เครื่องบินปราบปราม ผู้ก่อการร้าย 40 เครื่อง; เครื่องบินติดปืน 5 เครื่อง

ที่มา: Far Eastern Economic Review (1978): 31-48.

จากข้อมูลตัวเลขดังกล่าว เมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน พบว่า เวียดนามนั้นมีศักยภาพและกำลังทางทหารสูงที่สุด โดยเฉพาะกองทัพบกซึ่งมีความเข้มแข็งและยิ่งใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁷⁷ ในส่วนของกองทัพเรือของเวียดนามนั้น ยังไม่มีแสนยานุภาพและความเข้มแข็งมากนัก เนื่องจาก ในอดีตเวียดนามไม่มีนโยบายที่จะต่อสู้กับศัตรูด้วยกำลังทหารเรือ ดังนั้นเรือรบชนิดต่างๆ และอาวุธส่วนใหญ่หลังจากเวียดนามรวมประเทศนั้น จึงได้จากสหภาพโซเวียตและประเทศในยุโรปตะวันออก⁷⁸ สูดท้ายในด้านกองทัพอากาศ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กำลังเครื่องบินขับไล่โจมตีของเวียดนามนั้น มีเครื่องบินมิก-15 ของสหภาพโซเวียตมากที่สุด แต่ต่อมาเวียดนามก็ได้พัฒนา

⁷⁷เจียน ชีระวิทย์, เวียดนาม: สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ. หน้า 164.

⁷⁸เรื่องเดียวกัน

กองทัพอากาศให้มียุทโธปกรณ์สูงสุดในปี พ.ศ. 2530 ดังนั้นในช่วงที่เวียดนามรุกรานและยึดครองกัมพูชากองทัพอากาศก็ยังคงถือว่าไม่มีแสนยานุภาพนำกลั้วนัก อย่างไรก็ตาม ประเทศต่างๆ ในอาเซียนรวมทั้งประเทศไทยต่างก็มองว่าศักยภาพและความเข้มแข็งของกองทัพทหารของเวียดนาม โดยเฉพาะกองทัพบกนั้น มีความน่าหวาดกลัวอย่างมาก⁷⁹ ในส่วนของประเทศไทยนั้น ในฐานะที่เป็นประเทศด่านหน้าในปัญหา กัมพูชา ย่อมมีความวิตกกังวลต่อการคุกคามของเวียดนาม เนื่องจาก กองทัพไทยมีความด้อยกว่าทั้งในด้านจำนวนและความเชี่ยวชาญในการรบ⁸⁰

2.3.3 ผลกระทบต่อความมั่นคงตามแนวชายแดน

การที่ประเทศไทยมีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนซึ่งมีความยาวถึง 2,548 กิโลเมตร ดังนั้นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในปัญหา กัมพูชา จึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ โดยทั่วไปสามารถแบ่งปัญหาที่ต้องเผชิญตามแนวชายแดนได้ 3 ปัญหา ได้แก่ *ประการแรก* คือ ปัญหาการละเมิดอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน *ประการที่สอง* คือ ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ *ประการที่สาม* คือ ปัญหาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดน⁸¹ ในกรณีของปัญหา กัมพูชานั้น ประเทศไทยได้รับผลกระทบต่อความมั่นคงจากการกระทำของเวียดนามในทั้งสามประการข้างต้น กล่าวคือ การกระทำของเวียดนามนั้นส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความไม่สงบเรียบร้อยตามแนวชายแดน ถึงแม้ว่าเวียดนามจะไม่ได้มีพรมแดนติดต่อกับไทย แต่เวียดนามก็เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของ

⁷⁹ Harold Crouch, "Southeast Asia in 1977: A Political Overview," in *Southeast Asian Affairs 1978*, ed. Leo Suryadinata (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1978), p.3.

⁸⁰ ชุมพล เลิศรัฐการ, *ศักราชสงครามเวียดนาม-ไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล, 2522), หน้า 309.

⁸¹ ประสงค์ ตุ่นศิริ, "ประเทศรอกำกับกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย," *จิตวิทยาความมั่นคง* (2529), หน้า 269.

ไทย เนื่องจากการสู้รบระหว่างกัมพูชาฝ่ายต่อต้านเวียดนาม* กับเวียดนามนั้น กองกำลังของฝ่ายต่อต้านเวียดนามได้ถอยร่นไปอยู่ตามแนวชายแดนด้านตะวันตกของกัมพูชาซึ่งอยู่ติดกับพรมแดนไทย*

แผนที่ 6

แผนที่แสดงที่ตั้งของกองกำลังเขมรแดงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

ที่มา: *Asiaweek* (24 March 1989): 31.

* รัฐบาลผสมของกัมพูชาประชาธิปไตย (Coalition Government of Democratic Kampuchea: CGDK) ประกอบไปด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเขี้ยว สัมพันธ์ ซึ่งมีกำลัง "เขมรแดง" เป็นหลัก , กลุ่มซอนซานที่จัดตั้งในนามของ "กลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติกัมพูชา" (Khmer People's Nation Liberation Front: KPNLF) และกลุ่มเจ้าสีหนุที่จัดตั้งในนามของ "ขบวนการปลดปล่อยแห่งชาติมูลินาก้า" (Khmer Nation Liberation Military, Meeulinaka: KNLM)

* กลุ่ม KPNLF มีกำลังประมาณ 10,000 – 15,000 คน มีประชาชนให้การสนับสนุน 1-2 แสนคน ที่กองบัญชาการที่ บ้านกะลอก ตรงข้าม บ้านสะแง ตำบลทับเสด็จ อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี และกลุ่ม KNLM มีกำลังประมาณ 7,000 – 10,000 คน มีประชาชนเกาะติดประมาณ 20,000-30,000 คน ตั้งอยู่ที่ค่ายหนองเสม็ด ช้องจอมอุดรมีชัย และต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่ บ้านคาตุม จังหวัดสุรินทร์

ดังนั้นการต่อสู้และกวาดล้างกลุ่มต่อต้านเวียดนาม จึงได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงตามแนวชายแดนของไทย ดังต่อไปนี้

ประกาศที่ 1 - ผลกระทบในเรื่อง “ผู้อพยพลี้ภัย” ชาวกัมพูชาที่พากันหลบหนีเข้ามาอยู่บริเวณชายแดนเพิ่มมากขึ้น และพร้อมที่จะทะลักเข้าสู่เขตแดนของไทยทุกเมื่อ ซึ่งรัฐบาลไทยก็เห็นว่าชาวกัมพูชาเหล่านี้กำลังหลบหนีความตายไม่ว่าจะจากรภัยการสู้รบ และภัยจากความอดอยากและโรคภัยร้าย ดังนั้นเพื่อมนุษยธรรม รัฐบาลจึงได้ประกาศเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2522 ในการยินยอมให้ชาวกัมพูชาเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตไทยได้เป็นการชั่วคราว และเมื่อสถานการณ์ในกัมพูชาคลี่คลายลงแล้ว ก็จะจัดส่งชาวกัมพูชากลับภูมิลำเนาเดิม จาก “นโยบายห้าแฉกรับ” ดังกล่าวนี้จึงเป็นผลให้มีชาวกัมพูชาจำนวนมากเป็นแสนคนเข้ามาพำนักในศูนย์ที่พักชั่วคราวสำหรับผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวกัมพูชา⁸² และเมื่อรวมกับผู้ลี้ภัยอินโดจีนที่เข้าอพยพเข้ามาในไทยหลังปี พ.ศ.2518 แล้ว ส่งผลให้ไทยต้องรับภาระอย่างหนักในการให้ที่พักพิงและการเลี้ยงดูผู้พลัดถิ่นเหล่านี้กว่าหนึ่งล้านคน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในเรื่องผู้อพยพลี้ภัยก็ไม่ได้กระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพและความมั่นคงตามชายแดนอย่างรุนแรงมากนัก และจำนวนผู้ลี้ภัยที่หลั่งไหลเข้าไปนี้ก็ไม่มีผลกระทบมากนักต่อสภาพทางการเมืองภายในประเทศ⁸³

⁸² ขจัตถ์ บุษย์พัฒน์, *ไทยกับเพื่อนบ้านในอินโดจีน*, หน้า 236.

⁸³ สารสิน วีระผล, “ข้อพิจารณาภายในประเทศเกี่ยวกับนโยบายของประเทศไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน,” *วารสารตราธรรม* 33: 48.

แผนที่ 7

แผนที่แสดงที่ตั้งของกองกำลังเขมรฝ่ายต่อต้านเวียดนามและค่ายผู้พลพหาวกัมพูชา

ที่มา: โครงการอินโดจีนศึกษา, ไทยกับปัญหาขั้วกัมพูชา (กรุงเทพฯ: เอกสารวิชาการของสถาบันเอเชียศึกษา
 อันดับที่ 21 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 28.

ประการที่ 2 - ผลกระทบในเรื่อง “การละเมิดอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของไทย” ดังที่กล่าวไว้ตอนต้นแล้วว่า การที่ก๊าลังทหารฝ่ายต่อต้านเวียดนามส่วนใหญ่ได้หลบหนีและถอยร่นเข้ามาตั้งฐานปฏิบัติการอยู่บริเวณชายแดนตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับไทย ทำให้เวียดนามได้ส่งกองกำลังมาตั้งมั่นชายแดนตะวันตก เพื่อดำเนินการกวาดล้างทหารกัมพูชาและกลุ่มต่อต้านอื่นๆ ที่เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2522 โดยส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะการยิงปืนใหญ่และปืนครกเข้ามาตกในเขตแดนไทย ซึ่งได้สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของราษฎรไทยที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณชายแดน การคุกคามของเวียดนามต่อความมั่นคงและความปลอดภัยบริเวณชายแดนเริ่มรุนแรงขึ้นในปี พ.ศ. 2523 กล่าวคือ เวียดนามได้ยิงกระสุนอาวุธหนักเข้ามาในไทยถึงขั้น ยิงไปกว่านั้น เวียดนามได้ล่องลำเข้ามาในเขตแดนไทยถึง 2 ครั้งในพื้นที่ของ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีจำนวนถึง 2,000 คน ได้ล่องลำเข้ามาถึง 1 กิโลเมตร แต่ยังไม่มีการปะทะกับฝ่ายไทย ต่อมาเหตุการณ์ที่รุนแรงและคุกคามไทยอย่างชัดเจนได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2523 ด้วยการที่กองกำลังของฝ่ายเวียดนามมากกว่า 2 กองร้อยเข้ามาทำการโจมตีบ้านโนนหมากมุ่นที่ อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี กองกำลังฝ่ายไทยจึงได้ทำการต่อต้านและตอบโต้อย่างรุนแรง จนสามารถขับไล่ทหารเวียดนามออกจากอาณาเขตไทยได้ ในกรณีนี้เวียดนามได้อ้างว่าการเข้าโจมตีนั้นเป็นผลมาจากความไม่ชัดเจนของเขตแดน แต่สาเหตุที่แท้จริงมาจาก เวียดนามมีความหวาดระแวงสงสัยว่ากลุ่มต่อต้านหลบเข้ามาอยู่อาศัยในค่ายอพยพ และยังคงต้องการผลักดันผู้อพยพชาวกัมพูชาให้มาอยู่ในไทย⁸⁴

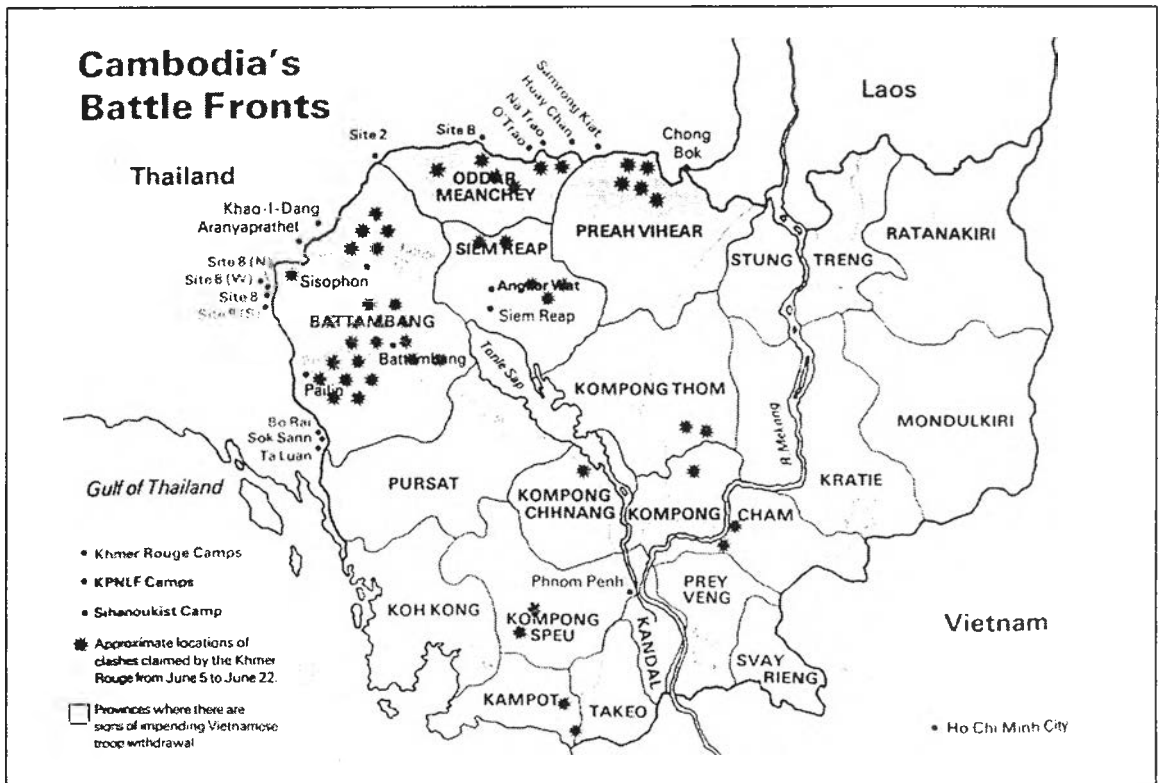
จะเห็นได้ว่า การปราบปรามกลุ่มต่อต้านบริเวณชายแดน ทำให้มีการล่องละเมิดเข้ามาในดินแดนไทยบ่อยครั้ง การกระทำของเวียดนามถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงปลอดภัย และการละเมิดอธิปไตยของไทย ถือเป็นการ “เหยียบข้ามพรมแดน” ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้นำไทยพิจารณาว่า เวียดนาม คือ “ภัยคุกคามหลัก” ของไทย⁸⁵

⁸⁴ ประสงค์ สุ่นศิริ, “ปัญหาการรุกรานอธิปไตยตามแนวชายแดน,” *จิตวิทยามันคง* (2528): 325.

⁸⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, “ไทยกับปัญหากัมพูชา: ผลกระทบต่อนโยบายความมั่นคงและต่างประเทศของไทย,” *เอเชียปริทัศน์* 8,2(พฤษภาคม – สิงหาคม 2530): 24.

แผนที่ 8

แผนที่แสดงบริเวณที่เกิดการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มเขมรฝ่ายต่อต้านกับกองกำลังของเวียดนาม

ที่มา: Asiaweek (29 July 1988):18.

2.3.4 ผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทย

จากที่ได้กล่าวตอนต้นแล้วว่า การขยายอิทธิพลของมหาอำนาจฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในแถบอินโดจีน ส่งผลให้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ได้เข้าครอบงำทางการเมืองในประเทศต่างๆ พิจารณาได้จากชัยชนะของเวียดนามเหนือต่อเวียดนามใต้ การเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองในลาว รวมถึงการเข้ายึดครองกัมพูชาของเวียดนาม (ด้วยการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต) ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ต้องเผชิญกับการคุกคามจากคอมมิวนิสต์รอบด้านในรูปแบบต่างๆ การบ่อนทำลายความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองก็เป็นวิธีการหลักของการเข้ามามีอิทธิพลและการแทรกซึมเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทยอย่างมาก จะเห็นได้ว่าปัญหาการบ่อนทำลายเสถียรภาพทางการเมืองของไทยมีความชัดเจนตั้งแต่มีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2473 ดังที่กล่าวไว้ตอนต้นถึงการจัดตั้งและสายสัมพันธ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่เข้ามามีอิทธิพลและให้การสนับสนุน พ.ค.ท. โดยเฉพาะบทบาทของเวียดนามตั้งแต่สมัยโฮจิมินห์ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการของ พ.ค.ท.

ในช่วงต้นทศวรรษของปี พ.ศ. 2500 หลังจากที่ พ.ค.ท. ประสบความล้มเหลวในแนวทางปฏิวัติสังคมไทย โดยสันติวิธีและวิธีทางรัฐสภา ดังนั้น พ.ค.ท. จึงหันมายึดแนวทางปฏิวัติด้วยวิธีรุนแรง โดยเบนทิศทางการต่อสู้ออกสู่ชนบท เพื่อแทรกซึมปลุกระดมมวลชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 องค์การนำของ พ.ค.ท. ที่สามารถหลบหลีกเอาตัวรอดจากการปราบปรามของเจ้าหน้าที่ก็ได้เคลื่อนย้ายเข้าไปหลบอาศัยอยู่ตามป่าเขาและแทรกซึมเข้าไปชี้นำประชาชนในชนบทตามรูปแบบ “ป่านำบ้าน” โดยความหมายของคำว่า ป่านำบ้าน นั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้คือ⁶

คำว่า “ป่า” หมายถึง องค์การนำหรือผู้ปฏิบัติงานชั้นนำที่พ.ค.ท. ส่งเข้าไปอยู่ในป่า โดยอาศัยป่าเขาเป็นที่ปกปิด ซ่อนพราง ผู้ปฏิบัติงานดังกล่าวมีหน้าที่นำและชี้นำ รวมทั้งปลุกระดมและจัดตั้งประชาชนในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนา ชาวไร่ ให้ตื่นตัวลุกขึ้นมาดำเนินการปฏิวัติร่วมกับ พ.ค.ท.

⁶ สิทธานต์ รักษ์ประเทศ, ความรู้เรื่องพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ: โครงการทำหนังสือเพื่อเผยแพร่ข้อเท็จจริงในสังคมไทย บริษัทพิทักษ์ประชา, 2519), หน้า 95-96.

คำว่า “นำ” หมายถึง การให้คำแนะนำหรือการชี้แนะหรือบังคับบัญชาสั่งการ ตลอดจนให้ การอบรมสั่งสอนผู้ปฏิบัติงานในบ้าน เพื่อดำเนินการเคลื่อนไหวในบ้านให้เป็นไปตามนโยบายเข็มมุ่ง หรือโครงการของพรรค

คำว่า “บ้าน” นอกจากจะหมายถึงประชาชนในชนบทแล้ว ยังกินความหมายไปถึงประชาชน ในเมืองที่ถูกปลุกระดมให้ตื่นตัว และถูกนำไปลุกขึ้นร่วมมือสนับสนุนหรือเข้าร่วมขบวนการปฏิบัติด้วยความสมัครใจ

ดังนั้น “นำบ้าน” จึงเป็นรูปแบบการนำ หรือ รูปแบบทางการจัดตั้งของพ.ค.ท. โดยองค์การ นำ หรือ บุคคลชั้นนำของพรรคส่วนใหญ่ เข้าไปประจำอยู่ในป่า มีหน้าที่อบรม สั่งสอน และชี้แนะ บังคับบัญชา ผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในหมู่บ้านหรือในเมือง เพื่อให้ไปดำเนินการเคลื่อนไหวในหมู่บ้านหรือ ในเมืองที่ตนรับผิดชอบ ตามนโยบายเข็มมุ่งหรือโครงการของพรรค

การฝึกกำลังมวลชนของ พ.ค.ท. ในทุกภาคของประเทศรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วจนกระทั่งมี เขตการแทรกซึมของพ.ค.ท.มากกว่า 30 จังหวัด⁸⁷ วิธีการที่พวกคอมมิวนิสต์ใช้ ก็คือ การวิเคราะห์ชน ชั้นเพื่อหาจุดอ่อนของคนในชนชั้นต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้การแทรกซึมเป็นไปได้ง่าย โดยเป้าหมายหลักที่ คอมมิวนิสต์พยายามปลุกระดมหาสมาชิกในชนบทก็คือ ชนชั้นชาวนาจนและชาวนารับจ้าง ทั้งนี้ เพราะพ.ค.ท.เห็นว่าบุคคลดังกล่าวข่มอยู่ในสภาวะที่ถูกกดขี่ชุกครึ้มมากกว่าชนกลุ่มอื่น และข่มมมีการ ตื่นตัวในปัญหาชนชั้นมากกว่าชาวนากลุ่มอื่น นอกจากจะให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์ชนชั้นแล้ว คอมมิวนิสต์ยังพุ่งเล็งบุคคลบางกลุ่มเป็นพิเศษ อันได้แก่ เยาวชนหรือพวกที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ซึ่ง พ.ค.ท. ต้องการให้เข้าร่วมในขบวนการคอมมิวนิสต์ และได้ตั้งหน่วยแนวร่วม คือ “สันนิบาตเยาวชน ประชาธิปไตยแห่งประเทศไทย” (ส.ย.ท.) และ “เยาวชนรักชาติแห่งประเทศไทย” (ย.ร.ท.) โดย แนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์ที่สำคัญ คือ “กลุ่มแนวรักชาติไทย” (Thai Patriotic Front) ที่ถูกจัดตั้ง ในเดือนมกราคม พ.ศ.2508⁸⁸ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์การบังหน้าต่างๆ อีกมาก เช่น ตั้ง องค์การชาวนากู้ชาติ ชาวนารักชาติ กลุ่มผู้ยา กลุ่มไร่ป่อ กลุ่มปลดแอกชาวนาชาวไร่ เป็นต้น เพื่อ เป็นการดึงคนให้มาเข้าร่วมในขบวนการของคอมมิวนิสต์ รูปแบบการจัดตั้งองค์การของคอมมิวนิสต์

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.

⁸⁸ Donald E. Weatherbee, *The United Front in Thailand* (Columbia: University of South Carolina, 1970), pp.30-58 อ้างใน จุลชีพ ชินวรรณ, *ชนวนสงคราม: ไทย จีน อินโดจีน*, หน้า 95.

ในหมู่บ้านดังกล่าว พ.ค.ท.ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการแทรกซึมปลูกระคมและจัดตั้งมวลชนในเมืองในรูปแบบเดียวกัน โดยเปลี่ยนสภาพจากความเป็นหมู่บ้านในชนบทมาเป็นโรงงาน สายถนน โรงเรียน มหาวิทยาลัย รัฐวิสาหกิจ กระทรวง ทบวง กรม หรือแม้แต่ในกองร้อยในกรมทหารต่างๆ⁸⁹

หลังจากมีการจัดตั้งองค์กรและแนวร่วมต่างๆ ขึ้น โดยพ.ค.ท. การก่อการร้ายของพวกคอมมิวนิสต์ด้วยวิธีการต่อสู้ด้วยอาวุธก็มีขึ้น โดยเริ่มจากการปะทะกันที่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2508 ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจประมาณ 10 คน โดยการนำของ พันตำรวจโทสังัด โรจนภิรมณ์ (ยศในขณะนั้น) กำลังลาดตระเวนอยู่ กองกำลังประมาณ 20 คนได้ออกมาเผชิญหน้ากันในระยะประชิด ต่างฝ่ายต่างจึงกำกันอยู่ครู่หนึ่ง แล้วเสียงปืนก็ระเบิดดังก้องทั้งป่า เรียกกันว่าลูกกระสุนนัดแรกจากกลุ่มบุคคลประมาณ 20 คนนั้น คือ “วันปืนแตก” ซึ่งถือเป็นวันแห่งการต่อสู้ด้วยอาวุธเป็นครั้งแรกของกองทัพปลดแอกประชาชนของพ.ค.ท. ต่อมาในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2512 พ.ค.ท.ได้ประกาศจัดตั้งกองทัพปลดแอกประชาชนไทย และเคลื่อนกำลังยึดถือเขาภูพานเป็นที่มั่นได้สำเร็จ ตั้งแต่นั้นประเทศไทยก็เข้าสู่ภาวะสงครามนอกเครื่องแบบ⁹⁰ รูปแบบคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้กลายเป็นจุดกำเนิดของ พ.ค.ท.และแผ่ขยายออกไปทั่วประเทศ การได้รับอิทธิพลของอุดมการณ์การปฏิวัติ ตลอดจนจัดคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปรับการอบรมลัทธิคอมมิวนิสต์จากประเทศใกล้เคียง โดยเฉพาะจากเวียดนาม ทำให้คอมมิวนิสต์ภาคอีสานอยู่ในสภาพที่มั่นคงและมีการขยายงานออกไปยังท้องที่อื่นๆ โดยเฉพาะ จังหวัดน่าน ที่ถูกระบุว่าเป็นศูนย์กลางการปฏิวัติของ พ.ค.ท.⁹¹

การต่อสู้ของกองทัพปลดแอกประชาชนทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังเห็นได้จากรายงานของกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (กอ.ปค.) ปี พ.ศ. 2520 ที่ว่าสามารถแยกการกระทำของผู้ก่อการร้าย (ผกค.) เป็นประเภทของเหตุการณ์รุนแรงได้ 10 ประเภท ได้แก่ การเข้าโจมตี การชุมนุมโจมตี การยิงรบกวณ การข่มขู่ การวินาศกรรม การโฆษณาชวนเชื่อ การปิดล้อมหมู่บ้าน การยิงต่อสู้อากาศยาน การปะทะ การจัดหาสิ่งอุปการณ์โดยการใช้กำลังบังคับ จากรายงานดังกล่าวเห็นได้ว่าหลังจากปี พ.ศ.2513 การรุกทางกำลังอาวุธและปฏิบัติการอื่นๆ ของ พ.ค.ท.มีความ

⁸⁹สิทธิธานต์ รักษาประเทศ. ความรู้เรื่องพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย. หน้า 136.

⁹⁰“ผกค. ดับวันปืนแตก.” อาทิตย์รายสัปดาห์ 1,7(16 สิงหาคม 2520): 16-17.

⁹¹“ศูนย์นำการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจากอีสานสู่่น่าน,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 2,69 (28 พฤศจิกายน 2521): 25.

รุนแรงมากขึ้น⁹² ต่อมาหลังจากเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ทำให้พ.ท.ได้เน้นงานทางด้านการเมืองเพิ่มมากขึ้น การก่อตัวของบรรดานิสิตนักศึกษานับเป็นสถานการณ์ที่เปิดกว้างให้กับพ.ท. ในการดำเนินงานด้านโฆษณาจิตวิทยาและจัดตั้งมวลชนในเมืองอย่างแพร่หลายมากขึ้น⁹³

ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 เป็นปีที่คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในอินโดจีน จึงส่งผลให้กองกำลังติดอาวุธของกองทัพปลดแอกของคอมมิวนิสต์ในไทยมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากพ.ท.นั้นมีความที่มั่นจากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นลาว เวียดนาม และกัมพูชา ดังนั้น พ.ท.จึงได้รับความช่วยเหลือจากหลายด้าน ขณะที่กองกำลังติดอาวุธของ พ.ท.ขยายตัว การปะทะกันได้เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของไทย ได้มีการระบุตัวเลขของจำนวนกองกำลังติดอาวุธในภาคต่าง ๆ ดังนี้⁹⁴

- ภาคเหนือ	มีกำลังติดอาวุธ 3,350 คน
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	มีกำลังติดอาวุธ 2,970 คน
- ภาคตะวันออก	มีกำลังติดอาวุธ 600 คน
- ภาคกลาง	มีกำลังติดอาวุธ 570 คน
- ภาคใต้	มีกำลังติดอาวุธ 1,230 คน
รวมทั้งหมด	มีกำลังติดอาวุธ 8,720 คน

(กองกำลังดังกล่าวนี้ไม่รวมกำลังสนับสนุนและกำลังปฏิบัติการทางการเมืองและจัดตั้ง)

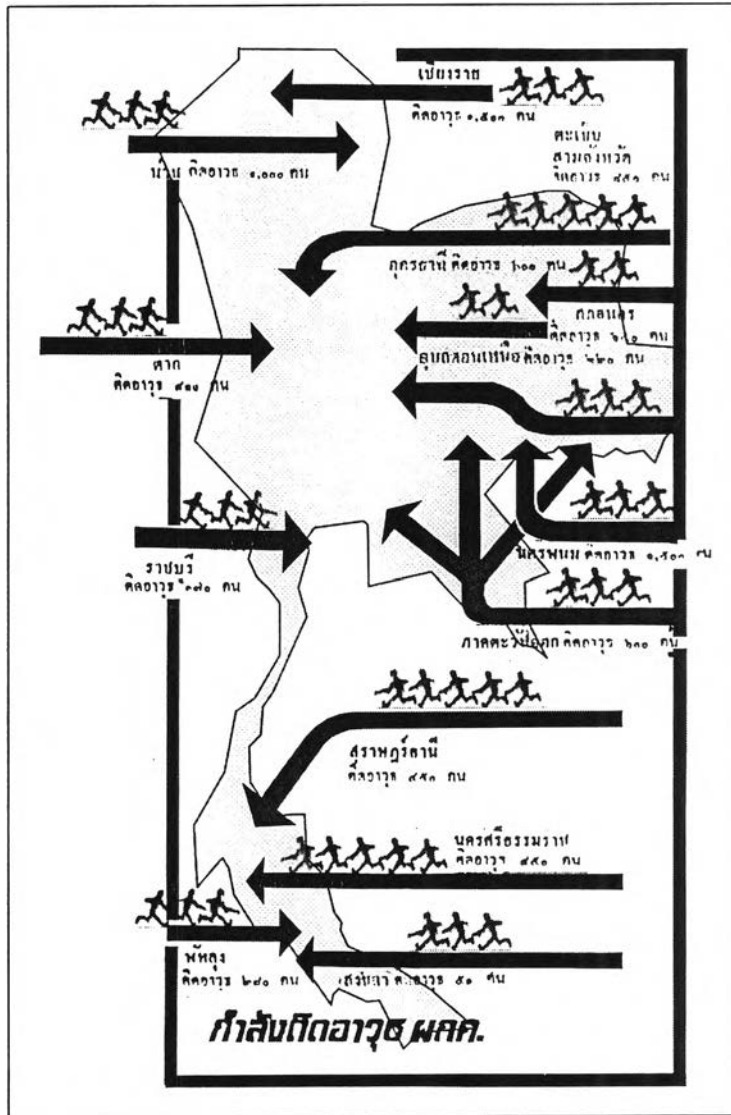
⁹²“ผกค. ดับวันปืนแตก,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 1,7: 17-18.

⁹³“พ.ท. ปรากฏใหม่จากไฟฟ้า,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 1,32 (7 กุมภาพันธ์ 2521): 27.

⁹⁴จากรายงานของหนังสือพิมพ์เอเชียวิค อ้างใน “ผกค. ดับวันปืนแตก,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 1,7: 18.

แผนที่ 9

แผนที่แสดงบริเวณที่มีกองกำลังติดอาวุธของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย

ที่มา: อาทิตย์รายสัปดาห์ 1.7(16 สิงหาคม 2520): 17.

ในขณะที่การปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับกองกำลังอาวุธของกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทยยังคงดำเนินอยู่ตลอดนั้น พ.ค.ท. ก็พยายามพัฒนาวิธีการต่อสู้ทางการเมืองไปอีกขั้นหนึ่ง ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการประสานงาน กลุ่มแนวร่วมรักชาติ โดยการนำเอานักศึกษา นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ ที่เคยมีชื่อเสียงมารวบรวมเป็นกรรมการ โดยมีแนวความคิดของ พ.ค.ท.ชี้นำ ซึ่งเป็นการกระจายความสัมพันธ์ไปสู่นักวิชาการปัญญาชนทั้งในและต่างประเทศมากขึ้น⁹⁵ ส่วนการกล่าวถึงเหตุการณ์การก่อการร้ายในรูปแบบต่างๆ และความสูญเสียอันเกิดจากการปะทะกันระหว่าง ผกค. กับ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังกล่าว สามารถแสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3

จำนวนเหตุการณ์การก่อการร้ายและความสูญเสียจากการปะทะกันระหว่าง ผกค.กับรัฐบาล

ประเภทเหตุการณ์ (ครั้ง)	พ.ศ.2509-11	พ.ศ.2512-14	พ.ศ.2515-16	พ.ศ.2517-19	รวม
- การโฆษณาชวนเชื่อ	485	900	2,975	723	5,083
- ลอบสังหารเจ้าหน้าที่	94	234	230	78	636
- ลอบสังหารประชาชน	221	360	457	156	1,194
- ใช้กำลังปะทะ	727	870	1,529	426	3,352
- พบค่ายและฐานที่ตั้ง	435	744	1,428	445	3,054
การสูญเสียของเจ้าหน้าที่(คน)					
- ตาย	409	765	1,191	381	2,746
- บาดเจ็บ	527	1,037	2,960	1,054	5,893
- ถูกจับกุม	21	36	29	13	99
การสูญเสียของ ผกค. (คน)					
- ตาย	430	409	839	301	1,979
- บาดเจ็บ	117	129	237	122	605
- ถูกจับกุม	3,518	1,216	1,682	147	6,543
- มอบตัว	2,815	1,309	2,317	412	6,853

ที่มา : อาทิตย์รายสัปดาห์ 2,57 (1 สิงหาคม 2521): 13.

⁹⁵ “พ.ค.ท. ปรักายใหม่จากไฟฟ้า,” อาทิตย์รายสัปดาห์ 1,32: 27.

ต่อมาเมื่อเวียดนามยึดครองกัมพูชา ในปี พ.ศ. 2522 พ.ค.ท.และแนวร่วมต่างๆ ก็ยังเติบโตขึ้น ถึงแม้จะมีการปราบปรามของรัฐบาลไทยตามนโยบาย 66/23 ในทุกภาคของประเทศ เนื่องจาก พ.ค.ท.ได้พยายามที่จะหันมาต่อสู้ในทางการเมือง และขณะเดียวกันก็พยายามกลับมาต่อสู้ในลักษณะที่มีการใช้อาวุธอีกในบางพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ ได้มีขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยนอกประเทศก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว เรียกว่า “พรรคดาวเขียว” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามและสหภาพโซเวียต โดยพยายามที่จะอาศัยฐานของพรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศพม่า ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ⁹⁶ ส่วนทางด้านเหนือที่ติดต่อกับประเทศลาวก็มีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ดาวเขียวใน จังหวัด เชียงราย มีการผ่านเข้าออกจากลาวมาไทยไปพม่าอยู่เสมอๆ ในลักษณะค่อยๆ แทรกซึมไปเป็นชาวเขา โดยมี “พรรคปลดปล่อยอีสานไทย” เป็นแนวร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามและมีฐานปฏิบัติการอยู่ในประเทศลาว ซึ่งมีคนอีสานร่วมเป็นฐานกำลังสำคัญ⁹⁷ นอกจากการให้การสนับสนุน พ.ค.ท. ดังกล่าวแล้วยังมีการลักลอบค้าของเถื่อนตามแนวชายแดนของ กองกำลังของเวียดนามที่มาอยู่เป็นจำนวนมาก และเจ้าหน้าที่ที่ปรึกษาของสหภาพโซเวียตอีกจำนวนหนึ่งก็ข้ามพรมแดนเข้ามาลักลอบซื้อขายอาวุธ หรือยุทธปัจจัยต่างๆ กลับออกไปสนับสนุนขบวนการต่างๆ ในประเทศลาว นอกจากนี้ มีปัญหาผู้อพยพเข้าเมืองโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่พยายามหนีเข้ามาในประเทศไทยเพื่อหาทางออกไปยังประเทศที่สาม ทำให้มีทั้งค่ายอพยพชาวลาวและญวนอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมาก

ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณรอยต่อระหว่างไทย ลาว และกัมพูชานั้น ก็มีปัญห การอ้างสิทธิในดินแดนไทยของฝ่ายกัมพูชา ได้แก่ บริเวณช่องบก และ ช่องโอบก ส่งผลให้บริเวณนั้นมีกองกำลังฝ่ายเฮง สัมรินเข้ามาแทรกซึมและได้ล่ากองกำลังของเขมรสามฝ่ายอยู่เสมอ⁹⁸ นอกจากนี้ ปัญหาที่สำคัญที่กระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของไทย ก็คือ ปัญหาผู้อพยพชาวกัมพูชาที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรไทยตามแนวชายแดนเป็นอย่างมาก และเป็นภาระด้านค่าใช้จ่ายของรัฐบาลไทยในการเลี้ยงดูผู้อพยพเหล่านี้อย่างมาก

⁹⁶“รายงาน: ปัญหาความมั่นคงของชาติในสายตา พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ (1),” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),559 (2-8 มีนาคม 2531): 25.

⁹⁷ สารสิน วีระผล, “ข้อพิจารณาภายในประเทศเกี่ยวกับนโยบายของประเทศไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน,” วารสารสารานุกรม 33: 43.

⁹⁸ “รายงาน: ปัญหาความมั่นคงของชาติในสายตา พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ (2),” อาทิตย์รายสัปดาห์ 11(3),560 (9-15 มีนาคม 2531): 26.

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นภาพชัดเจนถึง การเป็นภัยคุกคามของเวียดนามต่อความมั่นคง และเสถียรภาพทางการเมืองของไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อทัศนะต่อภัยคุกคามของผู้นำไทยอย่างมาก

2.4 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศช่วงปลายยุคสงครามเย็น

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงปัญหาภัยพิบัติที่ดำเนินมาจนถึงช่วงปลายของสงครามเย็น คือ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นช่วงที่เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ อันส่งผลกระทบต่อทัศนะต่อภัยคุกคามของผู้นำไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กล่าวคือ ทศวรรษของปี พ.ศ. 2520 อันเป็นช่วงที่เกิดปัญหาภัยพิบัติที่เกิดจากการกระทำของเวียดนาม (ด้วยความสนับสนุนของสหภาพโซเวียต) นานาประเทศโดยเฉพาะประเทศไทย อาเซียน สหประชาชาติ และประเทศมหาอำนาจ ได้ร่วมกันดำเนินการโดยใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ บทบาทของสหประชาชาติในการเสนอให้มีการกำหนดใจตนเองของประชาชนชาวกัมพูชาหรือบทบาทของประเทศมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และญี่ปุ่น ในการกดดันเวียดนาม เพื่อให้มีการถอนทหารออกจากกัมพูชา ส่วนไทยก็ร่วมกับอาเซียนดำเนินการในการจัดการเจรจาเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่างฝ่ายรัฐบาลผสมกับฝ่ายเฮง สัมริน นอกจากนี้ไทยและอาเซียนก็ได้สนับสนุนให้มีการแก้ปัญหาตามแนวทางของสหประชาชาติ⁹⁹ ความร่วมมือกันในการดำเนินการดังกล่าวนี้ก็ประสบความสำเร็จเมื่อเวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2532 โดยปัจจัยผลักดันที่สำคัญในการแก้ปัญหาดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในด้านทศวรรษของปี พ.ศ. 2530 หรือช่วงใกล้จะสิ้นสุดยุคสงครามเย็น นั่นคือ การที่ประเด็นในด้านเศรษฐกิจได้ขึ้นมามีความสำคัญมากกว่าประเด็นทางด้านความมั่นคง เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ตกอยู่ในสภาวะความขัดแย้งทางอุดมการณ์ การเน้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพทางทหารเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศทั้งฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและความกินดีอยู่ดีของประชาชนย่ำแย่เนื่องจากงบประมาณส่วนใหญ่หมดไปด้านการทหารและนโยบายเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเทศฝ่ายสังคมนิยมนั้นปิดกั้น ทำให้การปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางสังคมนิยมไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นฝ่ายใดจึงเห็นความสำคัญของเศรษฐกิจมากขึ้น แต่การจะพัฒนาเศรษฐกิจของ

⁹⁹ดูรายละเอียดใน สมพงษ์ ชูมาก, ความพยายามของนานาประเทศในการแก้ไขวิกฤตการณ์กัมพูชา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

คนได้ทุกประเทศจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ทำให้ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จึงหันมาทำการปฏิรูปเศรษฐกิจของตนให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

เริ่มจากการเมืองภายในสหภาพโซเวียต กล่าวคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำมาเป็น นายมิคาอิล กอร์บาชอฟ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ.2528 ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟได้ตระหนักถึงความร้ายแรงของปัญหาเศรษฐกิจที่สหภาพโซเวียตกำลังเผชิญอยู่ จึงได้ตัดสินใจดำเนินการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต โดยใช้นโยบาย “เปเรสตรอยก้า” (Perestroika) หรือ “ปฏิรูป” และนโยบาย “กลาสนอสท์” (Glasnost) หรือ “เปิดกว้าง” เพื่อเปิดประเทศและระบอบการเมืองให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และประธานาธิบดีกอร์บาชอฟได้แสดงสุนทรพจน์เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตที่วลาดิวอสต็อก ในวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า สหภาพโซเวียตต้องการอยู่ร่วมโดยสันติกับประเทศต่างๆ ในเอเชีย-แปซิฟิก และต้องการมีบทบาทสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในภูมิภาคฯ นี้ ความเปลี่ยนแปลงในสหภาพโซเวียตส่งผลให้ประเทศต่างๆ ลดความหวาดระแวงลง¹⁰⁰

ดังนั้น ในความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟได้แสดงท่าทีว่าต้องการเจรจาและอยู่ร่วมกันโดยสันติกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งนำไปสู่การจัดการประชุมสุดยอดระหว่างประธานาธิบดีกอร์บาชอฟกับประธานาธิบดีเรแกนของสหรัฐอเมริกา ถึง 3 ครั้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2529-2531 และต่อมาเมื่อจอร์จ บุชได้ขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีต่อจากเรแกน ก็ได้มีการจัดการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำทั้งสองอีกหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2532 และ 2533 ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตดังกล่าวส่งผลให้ความตึงเครียดของโลกลดลง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นก็ฟื้นฟูดีขึ้นภายหลังจากที่สหภาพโซเวียตยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขของสาธารณรัฐประชาชนจีน คือ การถอนทหารของสหภาพโซเวียตออกจากอัฟกานิสถาน และการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตที่สำคัญต่อปัญหากัมพูชา คือ การลดการให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนของสหภาพโซเวียตให้แก่เวียดนาม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กดดันให้เวียดนามยอมถอนทหารออกจากกัมพูชาใน

¹⁰⁰ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน รวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 90.

เดือนกันยายน พ.ศ. 2532¹⁰¹ นอกเหนือไปจากปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่แสดงให้เห็นได้ชัดในสหภาพโซเวียตและในการล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2532

ทางด้านภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนอย่างเช่น เวียดนามก็มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ โดยการกำหนดนโยบายในการปฏิรูปเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ (Doi Moi) ซึ่งที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 6 ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 (ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 4 พ.ศ. 2529-2533) กล่าวคือ การปฏิรูปเศรษฐกิจตามนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ เป็นการนำเอาองค์ประกอบของระบบทุนนิยมมาใช้ โดยเอา ระบบเศรษฐกิจที่มุ่งสู่การตลาด (market-oriented economy) มาใช้แทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ (centrally-planned economy) อีกทั้งสนับสนุนให้มีการขยายตัวของภาคเอกชน การกระจายอำนาจการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการลดการให้ความช่วยเหลือจากรัฐ ระบบเศรษฐกิจที่ใช้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนด และการสนับสนุนการค้าและการลงทุนกับต่างประเทศ¹⁰² แต่การปฏิรูปเศรษฐกิจในช่วงแรกยังไม่จริงจัง จนกระทั่งการล่มสลายของสหภาพโซเวียต (ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเวียดนามมากที่สุด) ทำให้เวียดนามนำเอานโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ มาใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจของเวียดนามดังกล่าว จึงพบว่า การงดการให้ความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต และการต้องพึ่งพาประเทศต่างๆมากขึ้นในการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนาม เป็นปัจจัยสำคัญที่กดดันให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาในเดือนกันยายน พ.ศ.2532

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ซึ่งนำไปสู่การคลี่คลายและการยุติลงของปัญหากัมพูชาในช่วงต้นทศวรรษของปี พ.ศ. 2530 นี้เอง จะเห็นได้ว่า ความตึงเครียดที่เกิดจากความขัดแย้งในปัญหากัมพูชาหมดไปแทนที่ด้วยการเริ่มในความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคฯนี้ ประเทศไทยก็เป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาที่เกิดขึ้นในกัมพูชาตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา เมื่อปัญหาคลี่คลายลงไปรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เข้า

¹⁰¹ จุลชีพ ชินวรรโณ, “สองทศวรรษความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม,” ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามในทศวรรษปัจจุบันและสู่ทางความร่วมมือในอนาคต (กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 24.

¹⁰² ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, วัชรินทร์ ชงศิริ และมานะ มาลาเพชร, การค้าไทย-อินโดจีน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 40.

มาบริหารประเทศในปี พ.ศ. 2531 ได้มีการประกาศนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจนำหน้าการเมืองและจุดยืนที่เปลี่ยนไปของรัฐบาลไทยในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศกัมพูชาที่ถูกปกครองภายใต้ระบอบเฮง สัมริน, ลาว และเวียดนาม

พิจารณาได้จากการที่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับลาวโดยการเดินทางไปเยือนลาวอย่างเป็นทางการในวันที่ 24-25 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีการออกแถลงการณ์ร่วมที่ยืนยันในมิตรภาพและไมตรีจิตระหว่างกัน ส่วนความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้นก็มีการผ่อนคลายความตึงเครียดในความขัดแย้งกับเวียดนามด้วยการส่ง พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเยือนฮานอยในวันที่ 9-12 มกราคม พ.ศ. 2531 และในส่วนของความสัมพันธ์กับกัมพูชาก่อนหน้าที่จะมีการถอนทหารเวียดนาม ซึ่งยังอยู่ภายใต้ระบอบเฮง สัมรินนั้น นายสุน เซ็น ได้มาเยือนประเทศไทยอย่างไม่เป็นทางการตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2531 ซึ่งมาหารือกันในเรื่องปัญหา กัมพูชา และประเด็นปัญหาเรื่องความมั่นคงของพรมแดนไทย-กัมพูชา, ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า รวมทั้งการอพยพชาว กัมพูชา กลับคืน กัมพูชา¹⁰³ การดำเนินการดังกล่าวเป็นการแสดงถึงจุดยืนและการมองผลประโยชน์แห่งชาติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยต่อต้านและมีท่าทีแข็งกร้าวกับฝ่ายเฮง สัมริน มาเป็นการผูกมิตรและการสร้างความชอบธรรมอย่างเปิดเผยให้กับฝ่ายสุน เซ็น¹⁰⁴ อย่างไรก็ตามการประชุมของเขมรสี่ฝ่ายที่จัดขึ้นที่ประเทศอินโดนีเซีย (Jakarta Informal Meeting: JIM) ครั้งต่างๆ ก็ยังคงดำเนินต่อไป เพื่อหาทางในการแก้ไขปัญหา กัมพูชา จนกระทั่งเวียดนามถอนทหารออกจาก กัมพูชาในเดือนกันยายน พ.ศ.2532 และการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพของ กัมพูชาที่กรุงปารีส ในปี พ.ศ. 2534 เป็นอันสิ้นสุดปัญหา กัมพูชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนในช่วงเวลาดังกล่าว จึงเป็นช่วงเวลาที่ยังคงร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น พิจารณาจากความร่วมมือกัน

¹⁰³“สุน เซ็น เยือนไทย: การเดินทางแบบสำลุคของชาติชาย,” *อาทิตย์รายสัปดาห์* 11(3), 606 (25-31 ม.ค.2531): 20-21.

¹⁰⁴ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน *รวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่มที่ 1* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 137.

ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีทางการค้าและการลงทุนระหว่างไทยกับเวียดนาม กัมพูชา และลาว ที่เพิ่มมากขึ้นในช่วงต้นทศวรรษของปี พ.ศ. 2530

ตารางที่ 4

การค้าทวิภาคีและดุลการค้าระหว่างประเทศไทย-ลาว-เวียดนาม-กัมพูชาในช่วงปลายทศวรรษ 2523

ปี	ลาว		เวียดนาม		กัมพูชา	
	การค้า	ดุลการค้า	การค้า	ดุลการค้า	การค้า	ดุลการค้า
2529	818.7	+751.5	119.0	+28.4	-	-
2530	1,197.7	+893.1	186.1	+36.9	0.2	+0.2
2531	1,866.1	+730.3	463.3	+0.1	14.4	+13.4
2532	2,922.8	+350.8	1,591.8	-765.4	3.9	+0.9

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

จากข้อมูลตัวเลขในตารางที่ 4 เป็นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจ การค้าระหว่างกันที่เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ นอกจากข้อมูลตัวเลขดังกล่าวแล้วไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนยังพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ¹⁰⁵

ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากจากในช่วงที่เกิดปัญหาแกมพูชา อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในช่วงปลายยุคสงครามเย็นซึ่งส่งผลให้การกระทำและเป้าหมายของเวียดนามและสหภาพโซเวียตที่เคยเป็นภัยคุกคามหมดไป

¹⁰⁵ ดูรายละเอียดใน รัชญาทิพย์ ศรีพนา, วชรินทร์ ยงศิริ และมานะ มาลาเพชร, การค้าไทย-อินโดจีน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535).